

Moderne ungarsk lyrikk

I utvalg ved

Vince Sulyok

Mikes International

The Hague, Holland

2010

Kiadó

'Stichting MIKES INTERNATIONAL' alapítvány, Hága, Hollandia.

Számlaszám: Postbank rek.nr. 7528240

Cégbejegyzés: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Terjesztés

A könyv a következő Internet-címről tölthető le: **http://www.federatio.org/mikes_bibl.html**

Aki az email-levelezési listánkon kíván szerepelni, kérjük küldjön egy emailt a következő címre:

mikes_int@federatio.org

A kiadó nem rendelkezik anyagi forrásokkal. Többek áldozatos munkájából és adományaiból tartja fenn magát. Adományokat szívesen fogadunk.

Cím

A szerkesztőség, illetve a kiadó elérhető a következő címeken:

Email: mikes_int@federatio.org

Levelezési cím: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Hollandia

Publisher

Foundation 'Stichting MIKES INTERNATIONAL', established in The Hague, Holland.

Account: Postbank rek.nr. 7528240

Registered: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Distribution

The book can be downloaded from the following Internet-address: **http://www.federatio.org/mikes_bibl.html**

If you wish to subscribe to the email mailing list, please send an email to the following address:

mikes_int@federatio.org

The publisher has no financial sources. It is supported by many in the form of voluntary work and gifts. We kindly appreciate your gifts.

Address

The Editors and the Publisher can be contacted at the following addresses:

Email: mikes_int@federatio.org

Postal address: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Holland

ISSN 1570-0070

ISBN 90-8501-141-5

NUR 306

© Mikes International 2001-2010, Vince Sulyok, Aschehoug, Authors, All Rights Reserved

PUBLISHER'S PREFACE

Today we continue publishing electronically the œuvre of Vince Sulyok — the Hungarian born poet, literary translator and university librarian living in Norway. Present volume entitled *'MODERN HUNGARIAN POETRY'*, which contains a selection of poems by modern Hungarian poets and translated into Norwegian by Vince Sulyok was initially published in traditional book form by the Aschehoug publishing house in Oslo in 1975.

Within the Bibliotheca Mikes International the following volumes by Vince Sulyok were published:

- ❖ **SULYOK, Vince:** YOU LIVE IN YOUR PAST (in Hungarian)
- ❖ **VOLD, Jan Erik:** ICICLE PERIOD (Translated from Norwegian into Hungarian by: SULYOK, Vince)
- ❖ **SULYOK, Vince:** A WORLD KNOCKED OVER ON ME (in Hungarian)
- ❖ **SULYOK, Vince:** UNDER AIMLESS SKY (in Hungarian)
- ❖ **PASTERNAK, Boris Leonidovich:** CHRISTMAS STAR – Late poems (1945-1960) (Translated into Hungarian by GÖMÖRI, György & SULYOK, Vince) (in Hungarian)
- ❖ **SULYOK, Vince:** LIGHT SWIRL LIFE — Subjective Selection from 44 Years' Poems (in Hungarian)
- ❖ **SULYOK, Vince:** AN AUTUMN'S ETERNAL MEMORY (in Hungarian)
- ❖ **ILLYÉS, Gyula:** SELECTED POEMS (Translated from Hungarian into Norwegian by ØDEGÅRD, Knut & SULYOK, Vince)
- ❖ **CSÓÓRI, Sándor & KÁNYÁDI, Sándor:** THIS IS ALSO EUROPE'S VOICE (Translated from Hungarian into Norwegian by ABRAHAMSEN, Odd & SULYOK, Vince)
- ❖ **CSÓÓRI, Sándor:** PEOPLE, BRANCHES (Translated from Hungarian into Norwegian by ABRAHAMSEN, Odd & SULYOK, Vince)
- ❖ **SULYOK, Vince:** HUNGARY'S HISTORY AND CULTURE (in Norwegian)
- ❖ **BLUE SKY OF IDYLL LAND — Anthology of 20th Century Danish Poets:** (Translated from Danish into Hungarian by: SULYOK, Vince) (in Hungarian)
- ❖ **JACOBSEN, Rolf:** THE CITY'S METAPHYSICS (Translated from Norwegian into Hungarian by: SULYOK, Vince)

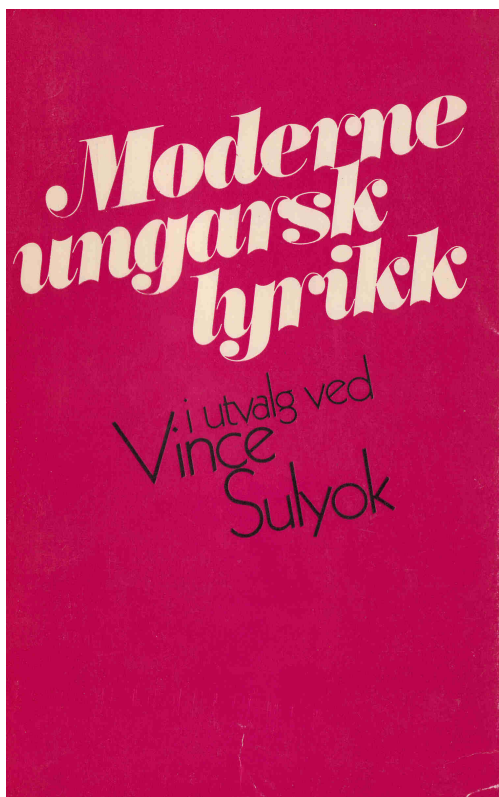
The Hague (Holland), April 3, 2010

MIKES INTERNATIONAL

VINCE SULYOK

Vince Sulyok, som har redigert og skrevet innledningen til denne boken, er født i Ungarn i 1932 og har siden 1957 vært bosatt i Norge, hvor han døde i 2009. Han tok filologisk embetseksamen og har i hele sitt yrkesliv vært ansatt som universitetsbibliotekar (senere første bibliotekar) ved Universitetsbiblioteket i Oslo. Han debuterte som lyriker i 1958 og har flere diktsamlinger på ungarsk bak seg. Videre har han oversatt norsk skjønnlitteratur til ungarsk og ungarsk skjønnlitteratur til norsk.

FORLAGT AV

H. ASCHEHOUG & CO. (W. NYGAARD)

OSLO 1975

ISBN 82-03.06940-1

***Rikt utvalg av moderne ungarsk lyrikk — for første gang i norsk
gjendiktning***

Ungarsk diktning er for norske lesere et område som har forblitt praktisk talt ukjent. Språkbarrieren er nok en av de viktigste årsaker til at denne egenartede, livskraftige lyrikk hittil har gått upåaktet hen her i Norge.

Ved å presentere 12 av vårt århundres fremtredende ungarske lyrikere vil Vince Sulyok forsøke å åpne våre øyne for en dikterisk verden som det så absolutt er verd å stifte bekjentskap med. Ungarsk lyrikk er en utpreget engasjert diktning, som på en naturlig måte tar opp såvel de nasjonale som de ulike sosiale, politiske og samfunnsmessige problemer. Rent konkret risser denne samlingen opp hovedlinjene i lyrikkens utvikling i Ungarn fra århundreskiftet til våre dager. Seks norske lyrikere har stått for gjendiktningen:

Astrid Hjertenæs Andersen, Paal Brække, Peter R. Holm, Åse-Marie Nesse, Vince Sulyok og Iver Tore Svenning.

VINCE SULYOK, som har redigert og skrevet innledningen til denne boken, er født i Ungarn i 1932 og har siden 1957 vært bosatt i Norge. Han har filologisk embetseksamen og er ansatt som universitetsbibliotekar ved Universitetsbiblioteket i Oslo. Han debuterte som lyriker i 1958 og har flere diktsamlinger på ungarsk bak seg. Han har oversatt norsk skjønnlitteratur til ungarsk og har utgitt (i samarbeid med norske lyrikere) utvalgte dikt av Sándor Petőfi (1973) og Gyula Illyés (1974) på norsk.

Innhold

<i>Publisher's preface</i>	<i>III</i>
Ungarsk lyrikk i vårt århundre	2
<i>ENDRE ADY (1877 — 1919)</i>	5
Vegvill rytter	5
Gråten under livsens tre	6
Etter et mai-regn	7
Hausten kom til Paris	8
Dødens gangarar	9
Hilsen til seierherren.....	10
Eg lever i unge hjarta	11
<i>MIHÁLY BABITS (1883 – 1941)</i>	12
Før påske	12
Kanskje syndfloden.....	15
Nytt år. 1918	16
Sigøynersang.....	17
Som et besynderlig sendebud	19
Til Sankt Blasius	21
<i>DEZSŐ KOSZTOLÁNYI (1885-1936)</i>	23
Faren	23
Haustleg frukost	24
Når du har fylt dei førti	25
Ilona.....	26
Flagget.....	28
Til Europas diktarar i 1919.....	29
<i>LAJOS KASSÁK (1887—1967)</i>	30
Håndverkere.....	30
Pablo Picasso	31
Det store spørsmålstegn.....	32
Et undertrykt rop.....	33
Morgonfred.....	34
Diktatoren.....	35
<i>LŐRINC SZABÓ (1900 –1957)</i>	36
Et kvarter mellom Gud og Kontoret	36

Utstilling: Djevelens mesterverker	38
Skjønnhet, et øyeblikk	39
Wild West Europa.....	40
Hav	41
Leken.....	42
Mens jeg lytter til Mozart.....	43
<i>GYULA ILLYÉS (1902–1983)</i>	45
De tause folk	45
Hunder med privatflid.....	46
En storslagen epoke... og dikterne	47
Skytsenglene	49
En gjenfunnet karavane-dagbok	51
Ungt par	52
<i>ATTILA JÓZSEF (1905 – 1937)</i>	55
Med rent hjerte	55
Mamma	56
Mor min	57
Hun står tidlig opp som bakeren	58
Kultur.....	59
Natt i fattigkvarteret.....	60
Hilsen til Thomas Mann	62
Ode	63
Uten håp.....	66
Fedrelandet har jeg funnet.....	67
<i>MIKLÓS RADNÓTI (1909 – 1944)</i>	68
Hispania, Hispania.....	68
Torsdag	69
Syvende eklog.....	70
Forsert marsj.....	71
Brevkort. 4.....	72
<i>SÁNDOR WEÖRES (1913 — 1989)</i>	73
Norske piker	73
Røyk	74
I vinduets firkant	75
Det skjulte land	76
Tromme og dans.....	77
Måne og bondegård	79

Fra den indre uendelighet	80
Håpløshetens bok	81
<i>JÁNOS PILINSZKY (1921 – 1981)</i>	84
Ravensbrück-lidelse	84
Apokryf	85
Kald vind	87
Festen for det laveste punkt	88
Fire linjer	89
På den tredje dag	90
<i>LÁSZLÓ NAGY (1925 — 1978)</i>	91
Engelen og hundene	91
Dei elskande	92
Søndag kveld	93
Sky med kvinnehovud.....	94
Trulaus dag.....	95
Eld	96
<i>FERENC JUHÁSZ (1928 —)</i>	97
Blomar av stille.....	97
Sølv	98
Gull	99
Et forsinket budskap.....	100
På margen av mine skinndøde år	101
Overtroens dag, torsdag, da det er vanskeligst	102
FORFATTERBIOGRAFIER	106
BIBLIOGRAFI	111

Moderne ungarsk lyrikk

i utvalg ved Vince Sulyok

Dikt av

*Endre Ady, Mihály Babits,
Dezső Kosztolányi, Lajos Kassák,
Lőrinc Szabó, Gyula Illyés,
Attila József, Miklós Radnóti,
Sándor Weöres, János Pilinszky,
László Nagy og Ferenc Juhász*

I norsk gjendiktning

*ved Astrid Hjertenæs Andersen,
Paal Brekke, Peter R. Holm,
Åse-Marie Nesse, Vince Sulyok
og Iver Tore Sverming*

FORLAGT AV

H. ASCHEHOUG & CO. (W. NYGAARD)

OSLO 1975

Ungarsk lyrikk i vårt århundre

For norsk litterær bevissthet er ungarsk lyrikk stort sett en eneste stor hvit flekk, et område som praktisk talt har forblitt nesten helt ukjent, bortsett kanskje fra noen få navn med Petöfi i spissen. Men også bak disse navn mangler selve verkene som kunne gitt de virkelig varige opplevelser. Også for norske lesere, mener jeg. For i virkeligheten eksisterer jo disse verk, saken er bare det at de er skrevet på et vanskelig tilgjengelig tungemål, ungarsk, som snakkes av bare om lag 15 millioner mennesker. Språkets relativt store isolerthet (det tilhører nemlig ikke den indo-europeiske språk-familie) må sikkert ha vært en medvirkende faktor til at denne egenartede, livskraftige diktning hittil er gått hus forbi også her i Norge som så mange andre steder. I de tilfellene ungarsk litteratur lykkes i å bryte ut av denne isolasjon, med et enkeltverk eller en samling, mangler det aldri på lovord, preget av overraskelse. (La meg få lov til å nevne et eneste eksempel: en beskjeden samling av ungarske nåtids-fortellinger oversatt til svensk ble kalt «uppenbarelse» av seriøse kritikere i vårt naboland.)

Den foreliggende samling av moderne ungarsk lyrikk kan selvsagt ikke make – og har det heller ikke til mål – på en avgjørende måte å bøte på mange års forsømmelser. Den vil bare i all beskjedenhet åpne et lite vindu, et lite gløtt mot en dikterisk verden som ikke mangler særegne trekk og farger, og som absolutt er verd å stifte bekjentskap med.

Rent konkret har samlingen til hensikt å risse opp hovedlinjene av lyrikkens utvikling i Ungarn fra århundreskiftet til våre dager. Til illustrering av denne utvikling og skissering av tidsrommets litterære strømninger, stilretninger og bestrebelser, presenteres her tolv av tidens karakteristiske personligheter med tilsammen noe over åtti dikt. Enhver av disse lyrikere har sin ubestridelige plass og markante betydning innen utviklingen. Det kan likevel tenkes at en annen ville valgt ut andre poeter istedenfor enkelte av «mine». Og jeg selv var flere ganger meget fristet til å ta med noen flere enn de som er å finne her. Men da ville de enkelte blitt representert med tilsvarende færre dikt, og det ville svekket muligheten til å kunne tegne en noenlunde tilfredsstillende karakteristikk av deres egen profil og utvikling, samtidig som også selve samlingen ville blitt stykket opp altfor sterkt. Jeg bestemte meg derfor for prinsippet: forholdsvis få dikternavn med tilsvarende flere dikt av hver enkelt dikter. Man kan selvfølgelig alltid spørre om det i det hele tatt er mulig å vurdere en dikter kvalitativt og seriøst ut fra et utvalg på bare 6-8 dikt, når vedkommende kanskje har et helt livsverk på atskillige tusen boksider bak seg. En antologi må derfor bestandig innskrenke seg til antydninger innenfor – og i forhold til – sine rammer, og nøye seg med å kunne vekke en eventuell videre interesse hos sine lesere.

Når alt dette er sagt, er jeg frimodig nok til å håpe at jeg har gitt et autentisk bilde av ungarsk lyrikk i vårt århundre, til tross for samlingens beskjedne omfang.

Men de som eventuelt venter å finne noen «puszta-romantikk» i boken vil nok bli skuffet, idet vi bevisst har gitt avkall på løgnaktige, overfladiske «eksotiske» trekk. Det som derimot faktisk åpenbarer seg i samlingen, er vårt århundres ungarske virkelighet. Den ungarske diktningens mest iøynefallende karaktertrekk er nemlig dens nasjonalt, sosialt (og ofte også politisk) engasjerte holdning, dens lidenskapelige interesse for landet og dets befolkning. Dette har sin grunn og forklaring i landets historie som tok en tragisk vending i det 16. århundre: magyarenes blomstrende middelalderrike mistet da sin uavhengighet, sin økonomiske og politiske enhet som følge av tyrkerkrigene. Det sterkt ødelagte, herjede, tredelte Ungarn ble deretter for flere hundre år fremover en kasteball for fremmede makters interesse og imens gikk landets egne nasjonale institusjoner til grunne, eller ble hemmet i sin utvikling og virksomhet. Det ble da til at poetene i større eller mindre grad, og vanligvis helt spontant, overtok de funksjoner som før (akkurat som på andre steder, i lykkeligere land) ble utøvet av ulike nasjonale organer. De tok vare på den nasjonale bevissthet, og ga uttrykk for folkets prøvelser, håp og lengsler. Og de ble liksom på en naturlig måte godtatt som folkets ledere og veivisere. Diktningen ble dermed et av de viktigste midler til å hevde den nasjonale identitet. Opptattheten av de spesielle ungarske verdier, og det aksentuerte fellesskaps- og samhörighetsinstinkt inntar derfor på en naturlig og

selvfølgelig måte en sentral plass, og den nasjonale bevissthet går som regel på tvers også av ideologiske skillelinjer.

Alt det ovenstående gjelder ikke minst for vårt eget århundres ungarske lyrikk. I løpet av de siste 60-70 år har nemlig Ungarns historie vært spesielt rik på dramatiske og til dels voldsomme begivenheter: kriger, revolusjoner og motrevolusjoner, økonomiske og politiske kriser og omveltninger har fulgt etter hverandre i sammenhengende rekke og som oftest med fremmede okkupasjonshærer i sine kjølvann. Sett fra verdens kanskje fredeligste hjørne, Skandinavia, fortøner det hele seg lett som en eneste uavbrutt og urolig volds- og undertrykkelsesperiode, hvis særpreg har vært mangelen på de mest elementære menneskerettigheter.

I disse kaotiske decenniener var litteraturen nærmest alene om konsekvent og kompromissløst å føre an i kampen mot de vekslende makthavere og for de humanistiske idealer. Sine århundregamle tradisjoner tro gjorde diktningen front mot ufriheten og undertrykkerne. De beste og moralsk mest ansette forfattere var aldri villige til å tilpasse seg ønsker og interesser som ikke samtidig også tjente nasjonen, folket og i bredere mening: menneskeheten.

Især har lyrikken en helt unik stilling i Ungarn – ikke minst som følge av sin evne til hurtig og med seismografens følsomhet å kunne reagere på samtidens større og mindre begivenheter, tendenser og problemer, moralske og sosiale farer, smerter og uro. Lyrikerne inntar der en meget fremtredende plass i åndslivet, og nyter stor anseelse blant folket. Deres diktsamlinger oppnår store opplagstall (åtte-ti tusen i gjennomsnittet) og blir fort utsolgt.

Et meget karakteristisk trekk ved ungarsk lyrikk er dens vesentlig mer utstrakte bruk av bundne former med rim, respektive assonanser enn tilfellet er f.eks. i Norge. Men det vil likevel ikke si det samme som at ungarsk lyrikk skulle ha unngått påvirkningene av de modernistiske dikteriske strømninger i verden; de gjorde seg bare stort sett gjeldende på annet vis. Det er altså fortsatt fullt ut mulig å skrive gode, tidsmessige, kunstnerisk høyverdige dikt på ungarsk i tradisjonelle former, selv om den frie form, de frie rytmer, nå vinner stadig større innpass også der, særlig hos de yngre.

Av den ungarske lyrikks andre særegenheter vil jeg her nevne dens frodige (jeg er fristet til å si: tropiske) rikdom på bilder som fortøner seg enda større i lys av den karrighet den moderne lyrikk vanligvis, og også her i Norge, oppviser; gleden over ordene som av og til kan grense til den rene ordmagi; en utpreget sans for - og krav på - musikalitet; en viss tilbøyelighet til såvel retorikk som mystikk, den siste først og fremst som en arv og påvirkning fra ungarsk folkediktning. Alt dette har sine røtter i den ungarske virkelighet og refererer umiddelbart til naturen, livsvilkårene, forholdene, folkeskikken og mentaliteten der. Men de er samtidig almenkjendte og almenmenneskelige nok til å kunne forstås av og bli en spennende og givende opplevelse også for en norsk leser. Ungarske dikt kan til og med bli et korrektiv til det man tror å vite om dette folk.

Det faller naturlig å begynne vår presentasjon med *Endre Ady*, en av de store fornyere og banebrytere innen moderne ungarsk lyrikk. Etter en litterær gullalder i første halvdel av 1800-tallet, bl.a. med klassikere som Petöfi, Arany og Vörösmarty, oppsto det en stagnasjon i utviklingen, dominert av Petöfi-epigoner, og dette varte stort sett helt til århundreskiftet. I denne grå og ikke særlig spennende atmosfære vakte Adys «Nye dikt» (1906) en enorm oppsikt. Til samlingen hentet han viktige impulser fra Paris, der han lærte den franske symbolisme å kjenne. Men istedenfor å nøye seg med å følge de franske mønstre slavisk, skapte han en egen symbol-, form- og språkverden som i neste omgang innvarslet et nytt litterært sekel i Ungarn. Den moderne dikteriske bevegelse samlet seg fra 1908 om et eget forum, tidsskriftet «Nyugat» (Vesten) som med sine 33 årganger har spilt en større rolle i ungarsk åndsliv enn noe annet presseorgan. Tidsskriftets sentrale skikkelse var Ady, men dets egentlige ledelse gikk etter hvert over i hendene til *Babits* som dermed på en avgjørende måte kom til å prege litteraturlivet, styre og forme dets utvikling i hele mellomkrigstiden. Ved siden av ham hadde også dikteren *Kosztolányi* en meget nær tilknytning til Nyugat-kretsen, og var en av dens mest fargerike og populære personligheter.

Fra 1930-årene ble deres arbeid mer og mer overtatt og fortsatt av Nyugats såkalte 2. generasjon, med *Illyés* i spissen. Han hørte egentlig til populistene, en litterær-sosial bevegelse

som strevet etter større demokratiske rettigheter for hele folket, i første rekke for agrarbefolkningen. Som lyriker formidlet han viktige impulser fra datidens dominerende modernistiske retninger, surrealismen og ekspresjonismen. – Av lyrikerne i vår samling hørte også *L. Szabó*, en av sin generasjons mest særpregede skikkelser, til denne bevegelse. Med sin opprørsk-anarkistiske holdning representerte han til å begynne med en meget eruptiv dikterisk stemme. Han ga først og fremst uttrykk for det moderne storbymenneskets følelser, problemer og liv.

Kassák derimot, som startet sin dikteriske løpebane like før første verdenskrig, representerte det nye ved å introdusere avantgarde-bestrebelsene såvel i kunsten som i litteraturen. Som lyriker brøt han nærmest med alle hjemlige tradisjoner, og uttrykte seg i fritt strømmende rytmer og ofte om høyst uvante dikteriske emner. Han har skapt en livskraftig litterær skole omkring seg, men den ble i sin tid praktisk talt fullstendig likvidert av stalinistene. Hans påvirkning er igjen blitt økende fra 1960-årene.

Også *Attila József* er et kapittel for seg selv i moderne ungarsk lyrikk. Han kalles gjerne for proletardikter og sammenlignes titt og ofte med diktere som Majakovskij og Brecht. Hans interesse omfattet surrealismen såvel som folkediktningen, marxismen som psykoanalysen, og han har skapt en egenartet syntese av disse påvirkningene. Særlig i 1940-1950-årene gjaldt han som det store forbilde for yngre diktergenerasjoner, og han har fortsatt stor gyldighet, selv om hans påvirkning nå synes å avta noe. — *Radnóti* hadde mye til felles med ham, særlig når det gjaldt verdensanskuelse og dikteriske bestrebelsene, men han hørte til en annen generasjon: hans egentlige modningsår falt sammen med krigsårene, da han selv ble et offer for fascismen. — Også for den vel tyve år yngre *Pilinszky*, ble krigen en avgjørende opplevelse. Man kan nesten si at hans eneste tema er krigens brutalitet og de lidelser de deporterte måtte gjennomgå i nazistenes konsentrasjonsleire. Ellers utmerker han seg ved et klart og treffende billedbruk, en nesten asketisk ordknapphet og en til fullkommenhet behersket språkføring.

Weöres er en av våre dagers mest markante skikkelser i ungarsk lyrikk. Det mest egenartede ved ham er vel mangesidigheten, hans stadige søken etter nye uttrykksformer og språklige uttrykksmidler, hans fabelaktige evne til å leve seg inn i fjerne epokers eller trakters problemer og stil. Han er den fødte eksperimentator og har brakt mye nytt inn i ungarsk diktning.

Samlingens to yngste diktere, *L. Nagy* og *F. Juhász*, representerer etterkrigslyrikken. Deres opptreden kan karakteriseres som en stille stilistisk revolusjon. På samme måte som Béla Bartók hadde skapt en syntese av folkløse og modernitet i musikken, forbandt også de og deres generasjon folkediktningens elementer med ekspresjonistiske og surrealistiske uttrykksformer. Deres syntese er et nytt og tidsmessig poetisk språk som er vel egnet til å artikulere tidens ofte innviklede problemer. Deres diktning har dessuten i sin helhet relasjon til våre dagers Ungarn, noe som sikkert gjør dem til en ekstra spennende lesning for en nordboer.

Når vi unntar undertegnede, har ingen av de norske gjendikterne kjennskap til ungarsk. Deres gjendiktninger er basert på råutkast, dvs. ordrette og tro prosaiske gjengivelser av originaltekstene, tilføyd knappe forklaringer angående originaldiktets form, rytme, stavelsesantall og rimsystem. Videre fikk de norske gjendikterne stilt til rådighet – først og fremst som sammenligningsgrunnlag – et materiale av de respektive dikts versjoner på vest-europeiske språk.

Den virkelige ideelle situasjon ville selvfølgelig vært om gjendikterne selv kunne forstå ungarsk. Vår metode må derfor oppfattes som en nødløsning. Ikke desto mindre viser resultatene (så vel ved den foreliggende samling som ved lignende forsøk i andre land) at metoden er fullt ut berettiget, nyttig og verdifull ved formidling av vanskelig tilgjengelige språkområders kulturskatter.

Ellers har vi i våre tolkninger til norsk, forsøkt å følge originaldiktene best mulig, både når det gjelder form og innhold.

Til alle som med arbeid og velvillig hjelp har bidratt til utgivelsen av denne ungarske antologien, retter jeg en varm takk.

Vince Sulyok

ENDRE ADY (1877 — 1919)

Vegvill rytter

(Az eltévedt lovas)

Å, høyr, ein vegvill rytter jagar
i fjerne tiders blinde trav
og skremmer døde skogars sjeler
som søv i jern og mosegrav.

Der enn dei siste spreidde restar
av urtidsskogar veks av myr,
der dukkar skrømta opp i dagen
frå gløynde vintereventyr.

Sjå, her er snaret, her er krattet,
her er det gamle, mørke kvad
som heilt frå grimme fedrars tider
låg løynt i skoddehav ein stad.

Det spøker over alt om hausten
og folk blir borte, ein for ein.
November går i tåkekappe
på sletta, over stakk og stein.

Den nakne sletta dreg eit dekke
av siv og skog om sine sår
og gøymer all november-tåke
i dis frå farne tusenår.

Så full av blod, så full av løyndom,
så full av svunne ætters liv,
så full av lengt og von og vanvit,
så full av røter, sump og siv.

Ein vegvill vandringsmann på leiting
langs stigen overgrodd av tang.
Men ingen lys kan vise vegen,
og ingen landsby-klokkeklang.

Ein frostrøyk stig frå stumme grender
som drøymer om ei urtidsnatt.
Og varg og illsint bjørn og bøffel
kjem tumlande or tåkekratt.

Ja, høyr, ein vegvill rytter jagar
i fjerne tiders blinde trav
og skremmer døde skogars sjeler
som søv i jern og mosegrav.

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

Gråten under livsens tre

(Sírás az Élet-fa alatt)

Ditt lauvverk susar over meg,
og livsens raude under dreg.
Å ve,
du usle, usle, usle.

Eg elska deg som ingen før,
eg gav deg mine siste glør,
å ve,
så fåfengt, fåfengt, fåfengt.

Om *ein* gong du gav rike lån
og kalla meg din eigen son!
Å ve,
så fåfengt, fåfengt, fåfengt.

Mitt blod det ropar, ventar, lid.
Mitt blod er mørkt av elsk og nid.
Å ve,
får berre sjå deg, sjå deg,

Eg veit, eg veit, det varer ved.
I støvet ligg eg, trampa ned,
å ve,
til døden, døden, døden.

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

Etter et mai-regn

(Májusi zápor után)

I tåken stiger fjerne fjell,
og sletten damper, elven flør,
i lyset fra en regnvåt mark
gror sangen i min trette kropp,
den røde sangen i mitt blod,
den røde sangen i mitt blod.

Jeg hører gress som knitrer grønt
i spill av lys, i solens glød,
og knopper springer ut i løv
mens jorden danser mot det blå,
alt kysser under himmelen,
alt kysser under himmelen.

Jeg lukker øynene og ber,
ved synet av så mange kyss,
en bønn for dette vakre syn,
en hviskende, urolig bønn:
Velsign det landskap som jeg ser,
velsign det landskap som jeg ser.

En vårlig mark hvor kvinner står
med hakker i den våte jord.
(Så godt å leve likevel.)
De står på rad, som unge trær,
med nakne føtter, nakne knær,
med nakne føtter, nakne knær.

Til norsk ved Astrid Hjertenæs Andersen

Hausten kom til Paris

(Párisban járt az ősz)

I går kom Hausten lydlaust til Paris.
Han smug seg inn på Boulevard Saint-Michel
og venta under skuggefulle tre
ein gloheit sommarkveld.

Mot Seinen vandra eg i ro og mak.
Og i mitt hjarta brann ein purpurglød,
eit rart, vemodig bål, ein liten song
som tala om min død.

Da nådde Hausten meg. Han kviskra tett,
så boulevarden dirra under meg.
Og spøkefulle blad baud opp til dans
langs varm og vindstill veg.

Eit glimt: Min sommar sansa ingen ting
og Hausten flydde bort og lo av det.
Han kom. Og ingen veit det utan eg
her under tunge tre.

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

Dødens gangarar

(A halál lovai)

På vegen kvit av måneskin,
når himmelhyrdingen med stav
driv alle skyer fram i flokk,
da kjem dei, dødens gangarar,
mot oss, mot oss, i ville trav.

Kjem utan hovslag, hugar drap,
på ryggen ber dei bleike skrømt
i dette stumme skugge-ritt.
Og når dei rid ved nattetid,
har månen sjølv blitt redd og rømt.

Men heile verda ligg og søv.
Og ingen veit kva veg dei kom.
Dei sakkar farten, stansar brått.
Ein gangar utan rytter står
og ventar der med salen tom.

Og han som dei har stansa for,
han bleiknar der han stig til hest.
Så jagar Døden i galopp
på vegen kvit av måneskin:
Kven blir den neste nattegjest?

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

Hilsen til seierherren

(Üdvözet a győzőnek)

Tramp ikke på dette pinte hjerte,
det har tapt for mye av sitt blod,
dette slitte, trette, vakre hjerte,
som så gjerne ville overleve.

Dette folk forfulgt av blodig opprør,
bærer preg av lidelse og vemod.
Skurkene, fordømt i sine graver,
gav oss krig og kalte det for helbred.

Våre grå kaserner suser klangløst,
å, hvor mye blod de må erindre,
disse sørgende, forstemte krypter
i en skyggedal av katafalker.

Vi var verdens dårer, vi magyarer,
vi forpinte, lidende magyarer.
Du som seiret, hent din bleke seier:
Til de Seirende er denne hilsen.

Til norsk ved Astrid Hjertenæs Andersen

Eg lever i unge hjarta

(Ifjú szivekben élek)

Eg lever i unge hjarta for alltid.
Fånyttas trugar dei meg på livet,
dei gamle knarkar og arge toskar:
mitt liv har tusen på tusen røter.

Det er ikkje kvar mann gitt å få eige
ein evig ungdom av heilage opprør,
lengsel og tru. Berre den som lever
eit blodfullt liv, i røyndom og sanning.

Ja, eg skal leve, leve og sigre,
eit stort og smerteleg liv gav meg retten.
Hån og skitord skal ikkje nå meg,
for eg er verna av unge hjarta.

Min lagnad er alt den evige bløming.
Fånyttas trugar dei meg på livet,
heilag er det og hardt som ei kiste.
Men det er blømande liv, det er evig.

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

MIHÁLY BABITS (1883 – 1941)

Før påske

(Húsvét elött)

Også om mine leber skulle sønderrives
i denne vill-ville marstid,
i feber med de febrile trær
beruset av den martialske mars'
velsmakende
salte, blodbitre vind
under skyene,
mellom den gresselige mølles stener:

Også om mine leber skulle sønderrives
og sangen lar dem blodoverskylle
og jeg, døv av den rasende mølles dur,
av mine sangers smak
kun får kjenne kvalens bitterhet,
hvor meget blod det
allikevel rinner
må blodsangens strømmer tone!

Nå finnes det helter å prise, min Gud!
kjempers blinde triumfer å rose
maskiner å smigre og de
glødende svelt, kanoner kjølt ned
med kompresser til dødens bruk,
men min sang er ikke seierens,
hverken vil jeg ære
den stampende triumfs jernsåler
eller helvetes mølle av vold:

For hundre sukk av skjult liv og
mars' friske blodbølge tillater ikke
å besynges maskindød og døds møller,
bare mennesker, kjærlighet og liv,
og det utspilte, raske blod.
Også mine leber skulle sønderrives
i denne godfriske, blodbitre salte vind
under skyene
mellom den gresselige mølles stener,

som søndermaler troner og nasjoner
 splintrer århundregamle skranker til spon,
 likeledes fortiders jernsøm
 av stålsatt tro
 som til blodige filler
 sammen river kropp og sjel
 til en dobbel død,
 spytter den kyske måne i ansiktet,
 bringer en hel generasjon
 med en eneste omdreining under hjulet:

Jeg vil allikevel ikke berømme maskiner,
 nå i mars, når man
 i luften, gjennom vindens makt
 får kjenne den fuktige smak
 av vårt blods saft,
 av vårt dyrebare ungarske blods drikk.
 Sår ble min munn
 av denne salte vindens skjenk
 og ordene smerter meg nå.

Selv om mine leber skulle sønderrives
 i den ungarske sangs mars,
 bryter blodsangen opp i vinder.
 Jeg besynger ikke seieren,
 ikke menneskemaskinen, den forblindede helt,
 hvis håndtrykk innebærer slaveri,
 men den - hvem som helst - som vil komme,

og som den første sier hint ord,
 som den første våger si det høyt,
 rope det ut, den modige, den tapre,
 trylleordet, ventet av hundretusener,
 det pustgivende, hellige,
 menneskeforløsende, gjengivende,
 nasjonsreddende, portsprengende,
 befriende kostbare ord:
 At det er nok nå! Nok! Endelig nok!

At freden må komme! Fred!
 Fred! Endelig fred!
 At vår kval er forbi!
 Sov nå, den som vil,
 og den som lever, skal leve.
 Helten vil få ro og folket
 skal få håp.
 Alle klokker skal nå
 rope halleluja.
 Til den nye mars oppstår
 skal vi blomstre i fryd,
 arbeid og grav være
 hver av oss tilmålt.
 Gud gi oss vin og hvete,
 vin for å kunne glemme!

O fred, fred!
Var det endelig fred
og vår kval forbi.
Den som er død tilgir,
ser himmelen blåne.

Brødre, er det først bak oss
skal ingen mer se seg tilbake,
aldri mer spørre etter skyld,
blomster skal vi plante,
elske og da forstå
vår verden fullstendig!
Arbeid og grav være
hver av oss tilmålt.
Gud gi oss vin og hvete,
vin for å kunne glemme!

Til norsk ved Iver Tore Sverming

Kanskje syndfloden

(Talán a vízözön)

Vi hadde vonde tider her i vinter,
som om naturen ville vise verda
at den har alle sine krefter enn
og krev vår age og vårt djupe alvor:
den kan bli like hard som mannehjarta.

Småfuglar fall frå trea, stive, frosne,
og dådyr-tåra klirra hardt mot jorda,
dei ville dyra våga seg til gards.
Å, mange var dei liv som gjekk til grunne
i bygd og by, i desse øydetider.

Det hende at ein tiggjar sov i grøfta
og fraus i hel, nedgraven under søppel.
Sjølv herremannen i sin varme pels
var stiv av frost på open gate eller
i røykfylt stove, tett ved kakkelomnen.

Det verste er at ikkje eingong tanken
på våren gir oss glede. Den vi alltid
såg fram til før. Vi går i otta for
at våren vil gi fleire sår enn blomar,
at angen av jasmin er døyvd av liklukt.

Og likevel, vår løynde blodtørst lengtar!
Ivied nervene i høgspenn, lik ein tapar
i spel... Å, Herre, fell din høge dom,
la isen smelte i dei store elvar,
send enn ein gong ein syndflod over jorda!

Ja, la det skje, om du er lite villig
og held det for uverdigg når vi vonar
at fred og rettferd sigrar her til sist:
du overlet oss i tyrannars hender —
ein tilstand verre enn den verste vinter.

Men vil du at barnebarna våre
blir fanga av ei ny og farleg lære
og ikkje lenger veit dei rette namn
på det vi ennå held for dyrt og heilag,
det som dei gav sitt liv for, våre fedrar.

Da vil vi heller ha ein syndflod! Kanskje
ei ark skal atter vogge over vatnet:
To frie menneske, og tamme dyr,
den strenge elefanten, mjuke kattar,
små rare ekorn, duvande kamelar.

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

Nytt år. 1918

(Új esztendő. 1918)

På mine nerver rasar ein musikk,
apokalyptisk, verden er ei babelsk
barnseng, skjelv og knirkar
i ei blodig væske — å, kven er det
som må pinast slik i vear?
Eg og du, for vi er alle eitt
i slik ein smerteleg apokalypse,
vi vrid oss i ei blodig seng,
vi rykkjer og vi piler att og fram
lik rotter under kjempestøvlar,
vel i lufta blenkjer ljåar, blodige,
ein stank av lik og pest
slår mot oss, frå skjeletta
kling ein underleg musikk,
eit paradys av stormar spreier seg.
Kva seier jord og himmel? Kvifor, himmel,
kastar du oss frå deg
i ei nyttårsnatt? Og jorda teier,
snurrar iskaldt rundt i vintermørket.
Eingong vil ho vakne -
kva vil jorda seie da,
i all sin fulle prakt av vår,
kva seier ho med sine brende skogar,
sine unge krefter, og med millionar vakre
ville blommar som skyt fram på aude marker —
Du, ein dårleg spelar, blodig og forkomen,
menneske, som vaknar i ei eng når dette ville spel
er tapt, — sei, korleis vil du
sjå ein liten markblom inn i auga?

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

Sigøynersang

(Cigánydal)

Grenen suser, sval er vinden,
vandrersken, sigøynerinnen
tar sitt røde skaut og går,
blankt av fett er hennes hår,
klær og klut og barn i bylt
er på vandring, solforgylt,
fast om hoften bærepakken,
dobbelt festet over nakken.
Lille vesen, sammentullet,
sov, sov godt og sammenrullet.
Åkrer kommer, skoger gilde,
gode trakter, trakter ville,
vakre land,
grønne land.
sval er vinden, grenen suser.

Morbærtreet står så trist,
og den lille gråter visst,
visne grener slår i vinden,
dødsens trett sigøynerinnen
fester bylten sin på grener,
vugger barnet under grener.
Treet holder: klokt er treet,
gir oss morbær: godt er treet.
Tørre grener gir oss flammer,
overalt er tørre grener,
finnes ild så kan den brenne,
også under gryter tenne,
store gryter
eller små,
himmelen er klar og blå.

Grenen holder, vuggen gynger,
hør, sigøynerinnen synger:
«Sov du lille, på din gren,
himmelen er klar og ren.
Åkrer kommer, skoger gilde,
gode trakter, trakter ville,
alt for deg ei såre godt,
rosenrødt og himmelblått.
Ikke glem det lune, trygge
morbærtrees lys og skygge,
men som frøet, fritt og stille,
flyr du bort fra meg, du lille,
helt alene,
uten andre,
hjemløs vil du alltid vandre.»

Eventyr med mørke klanger
 dukker frem i mine sanger:
 «Lille sjel på treets gren,
 himmelen er klar og ren:
 du vil skjelve når den kommer,
 når den stygge vinden kommer,
 men de tørre grener knitrer
 helt til vårens stjerner glitrer,
 og når solens ild, den røde,
 legger bondens åker øde,
 går du fri, du lille tåpe,
 under løv og dugg og dråpe:
 mørke bille,
 sorte bille,
 bare bonden går det ille.»

«Åkrer kommer, skoger gilde,
 gode trakter, trakter ville,
 alt for deg er såre godt,
 rosenrødt og himmelblått.
 Kommer skurken deg for nær,
 vis ham modig hvem du er.
 Piken skal du favne, kysse,
 uite spørsmål skal du kysse.
 Du fikk sjel og blod og sener
 under morbærtreets grener,
 du vil fly som frø med vinden
 fra din mor, sigøyneren,
 helt alene,
 uten andre,
 hjemløs vil du alltid vandre.»

Til norsk ved Astrid Hjertenæs Andersen

Som et besynderlig sendebud

(Mint különös hírmondó)

Som et besynderlig sendebud uten en eneste nyhet
fordi han satt sommeren lang på toppen av fjellet,
så han at byens lamper ble tent der nede i kveldingen,
så han dem hverken nærmere eller større enn stjernene,

og hørte han surring, gjettet han om det var bil eller fly
eller en båt på den blankstille Donau, og hørte han gjenlyd
av spredte dunk og dump i dalene, tenkte han: steinhoggere
hamrer et hus der nede eller den onde naboen tvers over floden

prøver maskingeværene sine - han var likeglad, han visste
at menneskeslekten er gal, at den ikke kan være i ro, det gode
legger den øde, det som blir bygget opp gjennom århundrer,
faller i grus i en barnslig tvist, mer viktig for slekten

er bandenes bitre rett enn at jorden skal blomstre,
at ånd og kjærlighet skal flamme mot himmelen
slik at gudene blendes — sendebudet fra fjellet visste alt dette
og gjemte seg langt vekk fra nyhetene, men da den plystrende

piskende svirebror, vinden, slår til, da den grusomme, fjerne solen
med vellystige smil ser hvordan bladene, de forlatte elskerinner,
blekner for ham i selvmorderisk vemod og svever
som en syk danserinne, fallende død ut av danseringen:

da står sendebudet opp, tar sin stokk og begynner å gå
mot de folkerike dalene, som jaget av fjellets store budskap,
spør man etter budskapet, greier han bare å si: det er høst!
han roper det ut som et stort budskap, det som alle vet: det er høst!

slik går det også med mitt store budskap: som fjellet sprenges
av flere kilder og større snetyngder på sitt hode, slik brister også
mitt gamle hjerte av ord, men hvilket budskap er det jeg bringer?
hvorfor bekymre seg om et budskap? verden er i gjære, dager går

i kappløp med år, år med århundrer, de vanvittige folkene
er urolige: hva teller alt dette? jeg ser bare høsten,
jeg føler bare høsten som vise planter og fromme dyr,
føler hvordan jorden dreier seg mot himmelens mer avmektige

landskap og at dens pust blir svakere som hos elskende -
å, hellige Rytme, den evige kjærlighetens store rytme, årenes
rytme, rytmen av Guds dikt - hvor liten er ikke
den menneskelige skjebne! jeg hører vinterens myke skritt,

den hvite tigersen kommer og strekker seg ut over landskapet,
den skjærer tenner, biter, den samler sine trege
lemmer og går, marken får flekker av dens fallende fell,
den går og forsvinner inn i den nye vårens duftende jungel.

Til norsk ved Astrid Hjertenæs Andersen

Til Sankt Blasius

(Balázsolás)

Sankt Blasius, eg bed deg vent og vakkert: Hjelp!
Eingong da eg var liten gut
dei heldt to kvite lys opp mot min tynne hals,
eg stirra storøygd mellom dei,
eit lite rådyr mellom to små tre, forskremt.
Og vinters tid, på dagen din,
hang mine augo ved den snille, gamle prest
som bad til deg og bøygde seg
mot vesle meg som låg ved altaret, på kne
og mulla bøner på latin
som ingen av oss heilt forstod. Det var ein from
og gammal skikk. Og likevel:
Du høyrde bøner, og du var min barndoms vern
mot halskatarr og difteri,
betente mandler og bronkitt. Og eg fekk lov
å vekse opp, bli sunn og frisk.
Nå har eg levd halvt hundre år, men utan takk,
for aldri tenkte eg på deg.
I dag eg bed deg, biskop av Sebasta, hjelp!
Og tilgi alt eg har forsømt!
Vi lever som naive barn, på dårars vis,
vi kastar knapt eit flyktig blikk
tilbake, berre stormar fram på livsens veg
og slepper gladeleg den hand
som verna oss, mens gode makter smiler blidt
slik vismenn gjer, og utan nag,
sjølv når vi gløymer dei, og sidan, i vår nød,
kjem springande med hjartebank,
som eg til deg i dag ... Å, smil, sankt Blasius!
Du ser meg her, eit livredd barn,
på kne ved eit einfaldig altar, vigd til deg,
Ja, smil, men du må hjelpe meg!
Ein sniken sjukdom trugar med å drepe meg,
den kjøver strupen, snevvar inn
mitt svelg, eg får for lite luft og pustar tungt
lik ein som kliv i bratte fjell
og kjenner han blir veik, lik ein som ber ei bør
han ikkje vinn. Slik lever eg
andpusten utmødd. Og eg veit: Ein blank skalpell
ligg klar. Snart vil dei opne opp
den same hals som eg så tappert bøygde ned
mot dine lys da eg var barn.
Eg skulle berre visst... Å, hjelp, sankt Blasius!
Du kjende sjølv den kvasse kniv
mot strupen da du fall for usæl heidninghand,
du må jo vite kva det er!
Den stramme smak av blod når stålet støyter til,

dei spente, evige sekund,
det brotne luftrøyr, krampen, denne agoni
som kvelingsdøden alltid er.
Å, hjelp meg! Du er vis og vaksen og du veit
kva liding er, du kjenner alt,
du veit kor mykje mennesket kan halde ut,
kor langt den gode Gud kan gå,
kva dette liv er verdt... Og kanskje også det
at døden ikkje er så svær.

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

DEZSŐ KOSZTOLÁNYI (1885-1936)

Faren

(Az apa)

Du fjerner deg så snøgt og raskt fra meg,
min sønn, i tiden.
Fra middagsbordet spretter du opp nervøst,
forsvinner hastig.
Du er blitt avisleser selv, og spør jeg deg,
svarer du bare kort.
Du er med venner. Og ditt rom er tomt.
Og tom er min sjel.
Du ser ikke min dumme kjærlighet.
Du ser meg ikke.
Min gamle stemme hører du med avsky.
Min hånd er tung for deg.
Din mor er min eneste venn igjen.
Jeg får prate med henne.
Jeg nevner tiden, da vi lekte sammen, dempet.
For at du ikke hører.
Slik gikk også jeg fra min far engang.
Slik gikk også han vekk.
Med et tungt sukk og forbitret og stolt,
uten å se seg om.
Hvor denne ensomhet er lik den gamle,
fra da du ennå ikke levde.
Morgenen strør aske over mitt hode,
middagstiden er grå.
Om kvelden kikker jeg på himmelen,
på trærne og på løvet,
og spør meg selv, hvorfor kan ikke frukten
forstå fruktreet?

Til norsk ved Vince Sulyok

Haustleg frukost

(Őszi reggeli)

Dei kom med hausten. På eit kjølig glasfat
ligg friske frukter. Druer av smaragd,
enorme pærer lysande som jaspis —
kvar einaste ein glitrande juvel.
Ein drope vatn renn frå raude bæret,
ein liten diamant som trillar bort.
Å, for ein prakt, så likesæl, så herleg,
fullkomenskapen, vend imot seg sjølv.
Eg ville leve meir. Men trea står alt
med gylne hender, vinkande mot meg.

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

Når du har fylt dei førti . . .

(Ha negyvenéves...)

Når du har fylt dei førti, kan det hende
du vaknar brått ei natt ein gong, og sidan
kjem ikkje søvnen att. Du ser på rommet
i mørket der du ligg. Du grunnar sakte
på eit og anna. Ligg med opne augo
som ein gong i di grav Det er eit vende,
ditt liv vil svinge inn på nye vegar.
Du undrast over at du alltid levde
imellom jord og stjerner. Minnest småting,
du leikar med dei, trøytnar, let dei falle
Du høyrer stundom larmen ifrå gata.
Du veit så vel kva alle lydar tyder.
Vemodig? Berre merksam, vaken, nøktern.
Og nesten roleg. Men du ligg og sukker
og vender deg mot veggen. Til du sovnar.

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

Ilona

(Ilona)

Ljuve møy
lett og fin.
vev ditt lin
Ilona,
smilen din:
måneskin
over øy,
Ilona.

I mi sjel
tonar kling
lingeling
la la la,
kjelder spring
tryllering
klokkespel,
Ilona.

Som ein bris
i mitt bryst,
frå ein kyst
full av kvad,
all min lyst:
ametyst
paradis,
Ilona.

Muezzin
kallar inn:
«La illah
il Allah»,
som når eg
syng om deg,
Ilona,
Ilona.

Som ein eld
over land,
himmelrand
soleglad,
lyset svann
mot ei strand
mjuk av kveld:
Ilona.

Som ein veng
av ein draum,
silkesaum
mandala
minnestraum
toneflaum
harpestreng,
Ilona.

Ein gongong-
melodi:
a - o - i
i - o - a
do-re-mi
so-la-si,
du er song,
Ilona.

Full av l
full av i
full av o
full av a
full av melk
full av vin
full av sol:
Ilona.

Fargeflekk,
anilin
og syrin
blå-lilla,
rosmarin
og jasmin,
rosehekk,
Ilona.

Evig fryd,
evig kval,
arsenal
er du da,
englesval
og fatal,
duft og lyd,
Ilona.

Morgongry,
skymningsstund,
hjarta, munn:
anima,
livs-sekund,
æveblund,
lullaby,
Ilona.

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

Flagget

(Zászló)

Det består bare av stang og tøy,
det er likevel ikke bare stang og tøy,
det er flagg.

Det snakker uavbrutt.
Det flagrer uavbrutt
Det er febrilsk uavbrutt.
Det er i uavbrutt ekstase
over gaten,
svaiende høyt
i den høye himmel,
det meddeler der noe,
det svermer.
Også når ingen akter på ham lenger,
også når alle sover,
natt og dag,
til det blir tynt og magert
og står igjen som en spinkel apostolisk agitator
på gavltaket,
alene,
strittende mot stillhet og storm,
til fånytte, men stadig mer majestetisk,
det flagrer,
det snakker.

Også du, min sjel -
ikke bare stang og tøy -
bli til et flagg, du.

Til norsk ved Vince Sulyok

Til Europas diktarar i 1919

(Magyar költők sikolya Europa költőihez 1919-ben)

Vi fall så djupt at aldri meir vi fell,
for oss er ingen avgrunn steil og bratt.
Vi skrik til verda på vårt tungemål:
Kva skjer med våre hjarta, våre ord,
når det blir natt?

Å, diktarbrør i fjerne land, som enn
kan stige mot Guds hjarta, medan vi
sit her og samlar oska av dei ord
vi åtte, sit på marka, græt og spør:
Kva skal det bli?

For våre dikt er berre rop om hjelp
og trengjer ikkje gjennom isen kald,
lik skrik frå spedbarn under mordarhand,
lik kjøvde kvinneskrik når rå soldat
tek møy med vald.

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

LAJOS KASSÁK (1887—1967)

Håndverkere

(Mesteremberek)

Vi er ikke lærde, heller ikke oljeglatt-snakkende prelater
eller helter som under øredøvende jubel begir seg til slaget
og som nu ligger på havets bunn eller på solvarme skråninger
og langs vidstrakte sletter overalt i verden hvor lynet har herjet.

Under himmelblået bres timene uavladelig ut i blod ...
Men vi er fjernt fra alt dette. Vi sitter i mørke boligblokker
ordløst forankret i oss selv, som den uspaltede materie.
I går felte vi tårer, snart vil vi kanskje utføre århundrets bedrifter.

Ja! For en ukjent styrke bor allerede i våre grove hender
og i mogen skal vi feire kranselag på de nye murene.
Vi skal skape nytt liv, uforgjengelig som asbest, jern og granitt.
Vekk med drømmekulissene, måneskinnet og variétéene!

Vi skal bygge umåtelige skyskrapere, og gjerne en kopi av Eiffeltårnet,
broer på sokler av basalt, klingende stålkonstruksjoner,
og på de tilgrodde jernbaneskinnene skal nye lokomotiver
rase avgårde som verdensrummets fantastiske meteorer.

Vi skal blande farvene pånytt, legge kabler under de største hav,
vi skal se et lys skinne i de fruktsommelige kvinnenenes øyne,
og dikterne skal, trekk for trekk, beskrive den nye tidens
ansikt i Paris og Rom, i Berlin og Moskva, i London og Budapest.

Til norsk ved Peter R. Holm

Pablo Picasso

(Pablo Picasso)

Du en innskytelsens besatte,
hurtigløper alt lenge rykket bort i tidløshet.
Et barns uro hisser deg til opprør
mot sanseverdnens skinnliv
og du tror du må leve blant oss
for å male bilder
med kniv, kølle, totenschläger
og til tider med sølvlynende øks.

Du er noensteds trådt frem av
de angrepslystne toreadorers slekt
og hin bestemte stjerne lyste for deg
da du satte fot på fransk jord
hvor det vokser «god vin og yndige kvinner».
Fra da av gikk du deg vill gjennom trange smug i Paris,
mellom harpestrenger til det strømmende regn
slik en melodi lik en dolk trenger gjennom
det fremmede stoff og selv lidende
som det eneste levende
viser for seg alt hva han betvinger.

Så er du den vi tilslutt må se på som en trollmann
der nettopp er trådt ut av skogen
og trekker til seg de betyngede.
Slik har jeg også vandret mot deg
med nesten blinde øyne ennå festet på endeløs mark
i en sirkusvogns rosarøde skygge
og geometrisk renhet fra dine former bandt meg der
og denne smertefullt avstedbrusende rytme
som river med seg det undrende barn.

Å, betagende magi-meis, o tusen friskt blødende sår
å, orden av stål og asbest sammenføyet, som trer frem
for de skyldige med en uordens grimase.
Siden da er jeg underveis, klatrende fra trinn til trinn
på stigen du har lent opp mot solens skive
og jeg ser deg stå hinsides vår horisont
og heve armene foran et staffeli
hvor døde farver våkner opp til liv
og fremmede ting likeledes overvundne av din pensels strøk
sier sine navn.

Til norsk ved Iver Tore Sverming

Det store spørsmålstegn

(A nagy kérdőjel)

Jeg leter bestandig efter noe
Av og til er det
som om det var hjertet
jeg manglet
eller øynene, hendene

Bak mine lukkede øyenlokk
søker jeg lyset, daggryets
unge datter, men hver gang
står tiden foran meg
med sine ugjennomtrengelige gitre
og deler befalinger ut

Jeg føler at jeg kunne elske deg
også i denne uvisse time
om jeg bare hadde mitt hjerte
Jeg skulle oppdage befrielsens stjerne
om jeg bare hadde mitt hjerte
Jeg skulle slå våpenet
ut av mordernes hender
om jeg bare hadde mine egne

Jeg vet ikke hvordan jeg ble såret
En blodig bandasje dekker pannen
Maktesløs står jeg her
mens mitt liv
forblør

Til norsk ved Peter R. Holm

Et undertrykt rop

(Elfojtott kiáltás)

Min uskyld,
jeg måtte betale for deg.

Jeg ligger på grøftebunnen
død,
med dolk i mitt hjerte
og med lenker på min hånd.

Til norsk ved Vince Sulyok

Morgonfred

(Hajnali béke)

Aldri helsa sola meg slik som nå!
 Å, alle himlars juvel, med strålar som bryt gjennom grøne tåker,
 kor herleg landskapet er når du voggar det blidt i ditt fang av purpur!
 Nå først skjønar eg kvifor gjætaren ber fram fromme kvad til di ære
 og kvifor biene lovsyng deg når dei flyg frå svermen og
 syg ditt lys og den ljuve nektar av blomar.

Ser du deg sjølv i ein spegel av blåe vatn og rosa bekker,
 slik eg ser deg, med brennande krone til prydna.
 symjande i eit uendeleg rom,
 til fryd og undring for gategutar?
 Dei svale liljene let seg att utpå kvelden,
 men opnar seg når du kjem, og sender sin ange imot deg.
 Lik ein hyrding driv du himmelens svarte og kvite flokkar,
 jagar månen bort frå din veg og blendar små stjerner.
 Veit du kva godtfolk seier, kjenner du bønderes lov-ord,
 høyrer du kvinnene tale om deg ute på stubbmark
 eller ved brunnen, med barn under hjarta?

Tallause songar og kvad er dikta til ære for deg,
 men du er ei evig kjelde og kan ikkje fangast i ord.
 Eg sit på ein steinbenk her ved mitt hus, halvt i søvne ennå,
 og kjenner du stryk meg på hovudet, kjenner din varme nedover ryggen.
 Såleis blir diktet mitt til, det er blod av ditt blod,
 og det svevar imot deg i rytmen av utbreidde venger.
 Min kjærleik heng ved dine usynlege lipper,
 eg drøymmer at du er bodberar, talsmann for ho som eg elsker.

Skodar eg deg, da ser eg samstundes henne,
 korleis ho kjemmer sitt herlege raude hår i ein spegel
 og ser på meg med det same dragande blikket,
 like dårande, like magisk som ditt.

Og all den hjelp du har gitt i dei trengsels tider
 da fridoms tapre og trufaste søner
 fall som gras under kvinande ljåar,
 da fangar fekk nye krefter av strålane dine,
 da jødar vart jaga tvers gjennom heile Europa
 og berre olje-dropene dine fall som balsam på smerte-bålet.
 Ingen finst som ønskjer å skiljast frå deg.
 Den som nemner ditt navn, syng som i rus ein lovsong til dine kyss,
 i dag og til evig tid.

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

Diktatoren

(A diktátor)

Uten tvil er han gått til bunns for alltid.
En hesligere død har aldri ennå vært
og aldri et mere uforsonlig hat.
De feige skurkene lot ham i stikken,
og smigterne forrådte ham.

Han trådte frem fra en hel skog av faner
og brølte og trampet av raseri,
han lot henrette dem som hadde øyne,
han lot henrette dem som hadde munn,
han ville utgyte
et helt folks blod,
men til slutt ligger han nå selv
tråkket ned i sne og urin
under ulmende ruiner

Har han sonet ved å drepe seg selv?
Er den skyldig som drepte ham?
Er verden kanskje blitt fattigere
uten de dager i et jag,
uten de netter i skrekk?
Nei! Nei!

Den mørke himmel er revet i to nå.
Det nye korn
begynner alt å spire frem.

Til norsk ved Vince Sulyok

LŐRINC SZABÓ (1900 –1957)

Et kvarter mellom Gud og Kontoret

(Negyedóra Isten és a Hivatal közt)

Vær velsignet, herlige
morgen som slår dine
varme bølger imot mitt ansikt
når jeg trer ut
gjennom min triste port!

Guds fred er allerede
bak meg, vær likevel
velsignet, herlige
kvarter som
fører meg på den raske trikken
mot byen,
mot jobben,
til fabrikken, kontoret, mot
tredemølledagens fengsel,
men som ennå lar strømme solskinet
igjennom sjelene, vinduene!

Kun ved slike stunder
er jeg den jeg er,
kun ved slike stunder kan jeg stjele
inn i mine unge øyne
det deilige livets varme,
solskinnets strømper
fra skyndsomme pikers ben,
det unge begjærets forbudte veier,
— kun ved slike stunder
er jeg min,
mine søskens,
alles
som nå
her og overalt
haster sammen med meg
på de raske trikkene
mot pengene,
mot byen.
mot inkvisitor-arbeidets
misunte torturkammer,
og tenker igjennom alt som er vakkert
og gråter over det som er glede,
fordi dette er den siste
avskjed fra oss selv, dette minuttet
før arbeidet på den solbelyste gaten:
dette minutt er vårt, de uthvilte
sinnenenes opprør, frihetens
daglige håp,

det eneste hellige kvarter
mellom Gud og Kontoret:

Vær velsignet, herlige
sporveisfart, gylne
morgen, forat i det minste du
finnes fortsatt, - og hils
gladelig igjen
til dem som er på vei til å dø!

Til norsk ved Vince Sulyok

Utstilling: Djevelens mesterverker

(Tárlat: a Sátán műremekei)

Lykkelig den som fordummes av brennevin,
lykkelig den som blendes av
skjønnheten, lykkelig er alle som ser
bare detaljene. Men hvis dine øyne
ble åpnet av en gud
og ikke av din mor, da
blafre det opp ild overalt
i den dødelige natten.
ild, ild sirkler
omkring deg og du ser
den overalt, den febrilske
huggorm-flammen,
ilden som
blir spredd av det hektiske
menneske på jorden, på havet,
du ser bare sorgen
med glo-hjernen,
ildslangene i natten,
bortenfor fortidens og fremtidens
glass-klipper, den rastløse egoismens
brannfarlige glo, ilden,
ilden,
ildsøyler, gullbarrenes
og geværildens gull.
Forbannet er du,
om du har lært å se,
forbannet er du,
hvis du ser ham: Djevelen,
og hvordan han maler
sitt Mesterverk, Livet,
av ild og av så mye skitt
inn mellom dødens sørgepomp-rammer;
ve deg, du som ser,
ve deg, Guds
sønn som ser, ve!
for hvor du enn vender deg,
Menneskets brennende utstilling
er evig og alltid foran deg
på tidens vandrende vegger;
for Deg finnes ikke
fordummende drikk, besnærende skjønnhet,
og selv om du stikker en pel i dine
ulykkelige øyne, vil
den utslokkelige ildebranns
feber-fresker
blafre mot deg
fra himmelen i den siste natt!

Til norsk ved Astrid Hjertenæs Andersen

Skjønnhet, et øyeblikk

(Szépség, egy pillanat)

Som en ussel stakkar, måpende
etter den forbikjørende Høye herre,
har jeg stått og sett etter deg,
salig og ydmyket.
Det hele varte et øyeblikk,
ikke engang lenge nok til
at begjæret etter din kropp
kunne springe ut av mitt blod,
heller ikke lenge nok til
at jeg virkelig kunne ha sett
din allmektige skjønnhet:
det hele varte et øyeblikk
og deretter stirret jeg
uforstående inn i Intet,
som en såret når han føler varmen
av sitt utstrømmende blod,
men ennå ikke vet
hvor kulen kom fra eller hvor den traff ham :
— det hele varte et øyeblikk
og likevel måtte jeg sone det Nå,
banne, rase,
tråkke, drepe
deg, meg selv,
alt,
for også dette ene øyeblikk
var nok
til at jeg i tankene
kan begå hver mulig skjendighet
for din skyld.

Til norsk ved Astrid Hjertenæs Andersen

Wild West Europa

(Wild West Európa)

I verdensbyene, på pengenes
asfalt-prærier,
jager de fromme flokker
etter det livgivende gress
hele dagen lang. Men det finnes noen
som nøyer seg
med kjøttet
og gullet i kjøttet:
byttet er fritt,
heltene raser avsted på motorer,
nymotens geværer
knaller støydempet, og byråer
bokfører seirene —
den flinkeste brodermorderen
blir hedret om kvelden
i kjærlighetens staller, på høydepunktet
av selve Mirakel-revyen hvor
to hundre nakne
kvinne-lår viser ham Ære.

Til norsk ved Astrid Hjertenæs Andersen

Hav

(Tenger)

Under og over einannan,
opnar seg mot einannan i nakne
kast som når mjuke tonar
stig og fell, uverkeleg,
fyller lufta med rytmen av ein
overjordisk og evig kjærleik:
ut av eit tomrom
fødest musikk,

under og over einannan,
opnar seg mot einannan i stadig
nye begjær, som bryt lik dønningar
inn over famntak
fylte av stadig ny tørst, der
tusen bølger går saman,
glid frå kvarandre umettelege,
og så flyt saman igjen,

under og over einannan,
går opp i einannan som følgde dei
heilage lovar, like inn til det inste
opne og nakne, så eitt
med sin eigen rytme
at også dei varaste rørsler
blir kyss og ein einaste leik
av øre og ville famntak :

under og over bølger,
symjande rastlause bølger,
tørste, nakne, og tankar
tunge av elsk og lyst.
heite, forvilla tankar,
tallause bølger,
lengtande bølger
i eit forelska hav.

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

Leken

(Játszani)

Hva var det beste, Gamlefar? — Å leke.
Jeg mente: Siden? Glem din barndom! — Å leke.
Å lengte over hav og land? — Å leke.
Å ruste seg til hellig strid? — Å leke.
Å tørke andres tårer bort? — Å leke.
Å føle glede for ditt barn? — Å leke.
Å kjenne troen på deg selv? — Å leke.
Å tro på Øyeblikket da? — Å leke.
Få nok av penger, kvinner, vin? — Å leke.
Å møte gudene med trass? — Å leke.
Fly med poeten mot det blå? — Å leke.
Om et mirakel skulle skje? - Å leke.
Har du begrep om svermeri? — Å leke.
Var dette alt? Alene det? — Å leke.
Nok sagt. Jeg ville noe mer — å leke!
Jeg tror jeg kommer lenger med — å mene!
Pass opp nå, Gamlefar, mitt sverd kan drepe!
Hold deg for all del unna mine sirkler!

Til norsk ved Astrid Hjertenæs Andersen

Mens jeg lytter til Mozart

(Mozart hallgatása közben)

«Bare de lyse timer regner jeg med»,
 sa skriften på muren og solurets tre
 av rustent jern. Også jeg har vel sett
 den latinske teksten, min sorgfulle sjel
 misunte den glade og lystige gamling
 som ristet så kloke ord inn i stenen,
 den dumme stenen - forresten, hvem vet
 om hendelsen bare var improvisert,
 et spirituelt eller trassig innfall?
 Også i meg bodde lynsnare innfall,
 men tyngre enn lyset blir skyggene alltid.
 Man skulle ha fanget bak skyenes gitter
 det solgylne hav og det evige glitter,
 det søte lettsindighets lyse sekunder,
 så lette som sommerfuglvingenes kyss,
 og særlig beruselsens sitrende bolig,
 den salige fryd hvis forsinkede minne
 er fylt av bebreidelser, anger og klage;
 den fryden som steg til den villeste rus,
 som tiger-libellens bevingede dans,
 dens raslende, blå-omaljerte ekstase
 i parringslek over det blankstille vann,
 en frydsvanger åtring i middagens hete,
 i skumringens stillhet på innsjøens flate,
 jeg flyr jo fremdeles - med alder i kroppen -
 over myr og siv under glitrende himler.
 (Nei, nei, knurrer rettferdens nøkterne udyr.)
 Å, kunne jeg innhente barndommens rike,
 den kroppløse svømming, de flørlette svev,
 den unge forventningen slik den var mulig
 i barndommens lyse, forjettede land:
 Se havfruers lek i det blåklare vann
 og myggenes dans i den slørete disen,
 for evig blir himmelens evige farmann,
 slik som jeg fremdeles blir båret av drømmer,
 av syn, fantasier og tanker med vinger
 hver gang jeg blir løftet av lysende bilder,
 så lik dirigenten som løftes av staven
 og setter i gang fiolin, horn og fløyte!
 Å, munterhet, solen og lyset som svinger,
 det vindlette rådyr og duftenes dans,
 og fjernt i det blå driver skummende skyer -
 dem skulle jeg fange som flyktige drømmer,
 da skulle jeg enda en gang bli benådet
 med nye visjoner og hetere strømmer,
 ikke de isnende udyr fra Grønland,
 polarbjørnens kulde og hvalrossens frostglans,
 alt det som fattige sjeler blir plaget av

inntil de ønsker seg selveste helvetet;
 jeg frykter de iskalde, hvite gespenster —
 jeg lytter til Mozart og drømmer om våren,
 og kanskje jeg drømmer om forrige sommer
 (i visdom og alder den femtiende)!:
 Jeg sukker og sier: Musikk, gi meg helbred,
 du Altets og smertens berusende sødme,
 du balsam for sinnet, fortryllede fløyte,
 du alle forhåpningers magiske rus:
 se skyggenes lekende stripe på veggen
 i lyset det store, og stillhet i hjertet,
 og lysstråler brenner som glødende glass
 bak løvets vibrerende, havgrønne farge,
 en lykkelig visdom som kan ha vært hans,
 den gamles fortrolige innskrift på muren,
 og solurets vennlige, klare formaning:
 «Non numero horas nisi serenas!» Se:
 «Bare de lyse timer regner jeg med!»

Til norsk ved Astrid Hjertenæs Andersen

GYULA ILLYÉS (1902–1983)

De tause folk

Til Guernica-serien

(Néma népek)

Gjeringene deres er ikke deres.
Også drømmene deres forklarer noe annet.
Herskerne deres.

Det er andre som geiper i speilene deres
selv når smilet har
deres egne gamle drag.

Med mer harking
enn eiker som blir omdreidd av vind,
med mer spytting
enn druknende som reddes ved å nå frem til fast grunn,

bruker de et helt århundre å samles
om ett eneste ord, kompakt som sten.

Det trengs guddommelig øre
for å høre det.

Ikke engang de selv hører det, om ikke innerst;
kjevenes buldrende tordenbrak
når de åpner seg, himmelhøyt;

du knugede lyn
fra hvirvelknoklene.

Til norsk ved Vince Sulyok

Hunder med privatflid

Et minne fra landet

(A magánszorgalmú kutyák)

Av hunder med privatflid ble jeg plaget.

De plaget meg nok mest allikevel.

Vi hatet dem, men de forbauset oss.

For dette var det styggeste av alt.

De gav jo hverken huset eller herren
beskyttelse. Men hvorfor raste de?
De rallet så de falt omkulle, de dumme,
ble nesten kvalt av sine egne stemmer.

Om noen viste seg i deres gate,
da ville hundene helst sønderrive
og knekke knaskende hvert enkelt ben,
helst gnage lenge på hver enkelt knoke,

på grunn av småstøy bare og litt hosting.

En kjøter med privatflid løper lenge,
han løper alltid kjeden helt til ende
og danser så på to-ben denne dansen :
Blod, mere blod, for ellers blir jeg gal!

Hver nattlig landsby har de gjennom søkt.
De bjeffet nyhetenes morse-tegn
og angav dermed levende og døde.

Da månen ikke lot seg rive ned,
ble natten fylt av deres hule hulking.

For dette var det styggeste av alt.

De fryktelige åtsler med privatflid,
som skrek og skingret mens de drev sitt spill,
til husets herre sparket dem i buken:
dra lukt til helvete, fordømte djevler!

Til norsk ved Astrid Hjertenæs Andersen

En storslagen epoke... og dikterne

(Hatalmas, nagy korszak ... s a költők)

1

Jeg må nok likevel ha levd i en storslagen epoke
om jeg tenker på alle de
Caesar-fuskere, Nero-bløffmakere
som lykkelig nådde Zevs-høyde;

om jeg tenker på hvilke djengiskanske
avstander ble belyst av brennende land,
hvordan nedsablede folk jamret
og hvilken Sahara-stor
stillhet senket seg over dem;

om jeg tenker på hvor ubetydelig
hans styrke ble
som våget å si sin mening

og hvor trolsk-fort hans hær er blitt til dis
da han - fanget av sine ord - ga signal,
slik det var ventet av ham, *til forsvar!*

Misforhold: hån og vrede lot meg vokse opp.

2

Ut av rene luften kom det nå og da en gnist.

Usynlig som en hær av engler
— herreløst også, *som det senere fortaltes* —
flakket om i eter, opptatt av sine gjøremål,
krigserklæring, sennepsgass, lukt av lik,

og på våre vaklende vegger
det fryktede
FORORDNINGEN

AVIS! BEFEHL!

de umåtelig mange
- men skrevet av hvem? -
innviklete Mene-tekel-advarsler :

av blikkene som ble festet på dem
har de fått liv og vinger
og klør og nebb å gjøre rov med.

Uhyrer, skjult i labyrinter,
åt barn og unge piker
levende her iblant oss menn.

Bare fordi fornuften har gitt etter
og alle guder og ånder er kommet løs,

også de som ennå er djevler.

Og Arion - han er blitt stum.

Lik hjerter, tatt av frost.

Og omkring oss de gjenklangsløse.

3

Vi vaklet. Slik vokste vi opp
mot himmelen, vi diktere. Som rake graner?
Som tangen.

Vi svaiet. Og jo høyere vi var
desto mer nifst og forskrekkende.
Som i galgen.

Tidenes og kreftenes makt
målte vi ved å holde stand
som bestemt.

Av hvem, om ikke av dere?

Til norsk ved Vince Sulyok

Skytsenglene

(Nemtök)

A.

En *stewardess* pleier å være slank; ung; med pent ansikt. Å reise i luft — på vinger, er ikke mere risikabelt enn på hjul. Det er stadigvekk bare statistikken som vet om dette. Mot den gjengse overtro kjemper flyselskapene med *stewardessenes* — flyvertinnenenes — attråvekkende skjønnhet. Den oppfinnsomme forretning forsøker å oppveie den beklemmende dødsangsten med kjærlighetens hjerteåpnende kraft. Er det ulykkesdøden med Cerberus-hodet som skotter opp imot oss fra jorden ved tyngdekraftens lov? Så lenge vi flyr i luften i selskap med slike søte vesener, kan dette hodet knapt nappe mere av oss enn hunden napper fluer.

Ifølge den forretningsmessige beregning. Er verden, det vil si utregningsgrunnlaget, i orden, kommer døden heller til å skåne de unge og vakre enn de gamle og stygge. De reisende er gamle, stygge, attpåtil tykke og trege. Men i den felles skjebne som denne flyreisen er, blandes deres spesifikke vekt med de unges, og faren fordeles dermed. Dette er den ene grunnen til beroligelse.

B.

Stewardessenes, flyvertinnenenes fag er ikke lett. De er samtidig mesterlige serveringsdamer, velutdannede barne- og sykepleiersker. Når de nå ikke svever, liksom på en rytme, i den trange korridoren mellom setene, med oppløftede — selvom av brett nedtyngede - armer, liksom modighetens utfoldede flagg, med smilets uuttømmelige lyskast ikke bare i sine øyne og omkring munnen, men så å si også på deres bak, - da vasker de andpustne opp i det trange kjøkkenet, tørker opp, serverer, åpner vin- og ølflasker og skjenker, lager kaffe og te, og oppfyller dermed de særskilte ønskene til de stygge og dovne. De byr ikke bare i fullstendig likevekt koppene og glassene frem mot de slappe leppene, men også skålen eller den enda mer uhåndterlige posen å kaste opp i. De vasker såret på den kvestede pannen eller det tilfeldig ombordkomne spebarns rumpe; de må ha greie også på selve fødselen.

Alt dette ville vi, uten tvil, motta med større tillit fra personer med faglig praksis, og da helst med god og lang praksis, det vil si fra fortrolig-omfangsrike tanter og bestemødre med vorter. På solid grunn, ja. Men ikke i dødens faktiske eller innbilte nærhet.

C.

Døden og kjærligheten er ikke bare i slekt fordi de begge etter tingenes orden fullbyrdes i sengen. Når dypere instinkter kommer i bevegelse, kan vi ikke en gang dadle den mest ubehjelpsomme reisende om han innrømmer at han mye heller ville gå igjennom en dødelig fare eller selve døden i selskap med et attråverdig ungt vesen som han nettopp har lært å kjenne, enn ved siden av sin kjære bestemor eller egen mor. Hvorhen? Spørsmålet ville være vel passende her. Underforstått: hvorhen, igjennom døden? Er kanskje kjærligheten mere hardfør enn selve eksistensen?

«Måtte mitt blod med ditt renne i samme bekk!», dette er ikke bare det siste og samtidig høyeste - suprema! - ønske i folkeballaden, men også i underbevissthetens ordbok. For hvor renner da denne bekken hen? Jeg er viss på at balladens bekk også skal dit, hvor den andre, av mangel på noe bedre kalt underbevissthetens bekk, skal hen. Hinsides døden. Dette er den andre grunnen til beroligelse.

D.

For det at kjærligheten og døden er det samme deltaet, henholdsvis kilden eller enda bedre med-kilden, illustreres ikke bare av de unge kvinner som vrir sine nakne, frodige lemmer, meislet uvegerlig inn på store katastrofers - først og fremst nasjonale katastrofers - sørgeminnermerker. Dette bevises heller ikke bare av gravstenene som auksjonsmessig følger etter hverandre på kirkegårdenes gater, med de nesten obligatoriske slanke taljene, med barmer og venusberg som

får til og med marmoret til å stråle av begjær. Eller med duene parat til å parres. Hit hører også, og se hvor iøynefallende – det vil igjen si nervepirrende, budoarstemningen av de vanvittig hurtige flymaskiners passasjerrom; det beroliger med det som det pirrer med. Med en erotikk så lummer, åpen og likevel uskyldig at det virkelig klarer å mane frem salongduften fra Ludvigenes tid. Det løfter oss altså ikke bare opp fra jorden, men også fra tiden, uten fare. Takket være disse lette skjønnhetsvesener.

Til norsk ved Vince Sulyok

En gjenfunnet karavane-dagbok

(Megtalált karaván-napló)

Til slutt var bare kompasset med håp,
stammende ga det
tegn fra seg med sin lammede tunge:
det fantes stadig sted som svarte.

Igjen tok vi en dagsmarsj
igjennom ørkenen.

Da en klippevegg
med hieroglyfer.

Rad på rad, broket, hardnakket:
rynker på en galnings panne.

Den gamle fordums Tid
strir her med seg selv.

Men klarer ikke å si mer.

Alene vinden hviner.

På øyenvippene sand. Mellom de svette fingrene sand.
Sand knaser mellom tennene.

Vi slaktet vår kamel som kjente veien.
Vi spiste vår siste middag.

Til norsk ved Vince Sulyok

Ungt par

(Ifjú pár)

Eg må finne de att.
Spådomar, eldre enn
Dei Heilage Tre Kongars,
har synt oss ein makelaus himmel
til å krone våre to netter.

Mine fortropper, speiarane mine,
dreg ut og gjer klar
dine elvelægje, dine stigar,
den ubrøyte krattskog.

Under vår hud, dette makelaus telt.
Ja, slik vende vi tilbake
frå den bibelske ørken.

Minnest du grottene, buskane,
lauvhytte-livet,
der vi leika som barn?
Den tid da ennå handa
er venn med insekt og slanger
og stiller fram i sol
ein snigel, ein frosk
som glinsar av slim,
ivrige hender, som leitar etter under.

Og når vindane vakna
fløynde det gullklumpar,
og rundt omkring dykk
eit flytande akvarium
med gneistrande fiskar.
Under vår hud, dette makelaus telt.

Og himmelen som mørkna
av eit «må ikkje, må ikkje» –
kvar kom det vel frå?
Eller angsten for å sprengje grenser,
når to hjarta banka
under eitt par venger.

Under vår hud, dette makelaus telt.

Steinborda tala med seg sjølve,
ikkje med oss.

Eg må finne deg att.

Dei halsar nedover lia,
 alle mine folar.
 Eg breier meg ut
 med mine usvikelege falkar, lik ei pil,
 med sporhundar, snøggare enn alle,
 i dette mitt framtidsrike,
 eg vidar meg ut som ei vifte
 fram gjennom fjellpassa dine,
 strekkjer meg fram imot kjeldene dine
 og vil kvile meg ved peisen,
 ved peisen i eit hus,
 der angen av brød er angen av kvinne,
 denne hær som har vore på vandring
 – kor lenge? kor mange hundre år?

Under vår hud, dette makelause telt.

Og ei tyngd
 ljomar i ditt øyra,
 og tvers gjennom denne – minnest du vel?
 Den spenta otten, ståket
 frå dei andre der oppe,
 – foreldre, vogner og hundar –
 frå den fjerne verda, så lite vennleg.
 Og dette stadige «kvar er de?» og ønsket
 tvers gjennom lauvhytta og pinen,
 ønsket om å gøyme seg
 langt langt vekk eller ganske nær,
 og springe, gløyme, finne eit verkeleg hus,
 i dag, du veit det, – rømme dit,
 tilbake eller fram – til landet
 det vaksne barnehjarta berre finn
 i kvinnefamn, når det fell i kjærleik,
 ikkje for å gå ut or seg sjølv
 men for å skode sol –
 Dette er lova og framtida.
 Og kanskje ikkje lenger utan von.

Eg reiser fram gjennom deg, eg sym ved di side,
 du som luter deg over min ørken.
 Eg heiser mitt vikingsegl,
 eg fløytrar på mine voggande kamelar,
 og hertek hovudstaden din,
 eg, som ber riket ditt til deg,
 oppdaga, kjent på ny,
 vaska sjølv av dine synder,
 reint som eit duka bord.

Under vår hud, dette makelause telt.
 I vårt felles rike, denne utlægd for to.
 På to einsemders makelause himmel.

Du minnest to barnehjarta,
kjøvde av angst.
Skremte, forstøkte, banka dei
mot kvarandre:
to tilfeldige – ditt og mitt –
slo seg fram, striddest, hamra på ny,
det eine tala for begge,
alt vondt er blitt godt,
det umoglege sant,
universet dekkjer oss atter
med millionar av stjerne-yngel –
du pustar, du er berga,
sjå – i alle fall nåde,
om ikkje frelse - ein liten forsmak,
som denne stjerne der oppe –

I det djup våre hjarta eig saman,
i det levande vatnet, den fløymande elva.
I to fuglars himmel.
I det doble rike av alle våre instinkt.
I vårt felles kongerike
av lydige sansar,
der underet er det som er kjent,
og det kjente er det vi aldri såg.
I dei fem kontinenta dine
som sviv mellom polar av is,
for vi fødest og vi døyr –

Kartet over deg vil eg teikne,
lik Stanley på oppdagings-reise.
Heime vil eg vere.
Skaparar er vi, meir og meir til stades
i vårt liv
– så langt det er mogleg –
under den karrige sol.

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

ATTILA JÓZSEF (1905 – 1937)

Med rent hjerte

(Tiszta szívvel)

Uten far og uten mor,
uten gud og fedrejord.
Ingen vugge, intet skrud,
ingen kyss og ingen brud.

Døgn på døgn i sult og nød,
hverken smuler eller brød.
Styrken, mine tyve år,
selger jeg med hud og hår.

Kanskje Djevelen slår til,
selv om ingen andre vil.
Jeg vil bryte lås og slå.
Selv et mord kan jeg begå.

Jeg blir hengt i Dødens tre.
Muld blir jeg velsignet med.
På mitt hjerte rent og skjønt
vokser gresset giftigrønt.

Til norsk ved Astrid Hjertenæs Andersen

Mamma

(Mama)

Hver dag i denne uken har jeg tenkt
ustanselig på mamma har jeg tenkt:
Hun gikk mot tørkeloftet, varm og snar.
Det knirket i en kleskurv som hun bar.

Den tiden var jeg ærlig og fri,
så ærlig nemlig som et barn kan bli.
Jeg trampet vilt i marken og skrek:
La andre vaske, ta meg med og lek!

Hun så forbi meg uten et ord.
Hun hengte bare tøyet på en snor.
Snart steg det i et blendende sus.
Det lyste og flagret om vårt hus.

For sent å stoppe gråten. Jeg forstår
hvor stor hun er, nå lyser hennes hår.
Det flagrer mellom skyer, stort og grått.
Hun blekner himmelvannet himmelblått.

Til norsk ved Astrid Hjertenæs Andersen

Mor min

(Anyám)

Søndagskvelden, mens det skumret,
ble hun sittende ved bordet,
holdt et krus med begge hender,
satt og smilte for seg selv.

Aftensmaten fikk hun med seg
hjem i spann fra snille herskap.
Når vi hadde lagt oss, så jeg
alltid for meg fat som bugnet.

Mor min var hun, sped og liten.
Vaskekoner dør jo tidlig.
Løfter tungt. Og rygg og hode
verker over strykejernet.

Skittentøy var hennes høyfjell,
dampen over kokebaljen
hennes skyer, luftforandring
fikk hun vel på tørkeloftet.

Slik hun stod ved strykebrettet
ser jeg henne, årlig magret, -
brukt og slengt av Kapitalen.
Proletarer, la oss huske!

Nedbøyd ble hun av å vaske.
Aldri så jeg: hun var ung! og
drømmens forkle var så rent at
selv en postmann hilste henne.

Til norsk ved Paal Brekke

Hun står tidlig opp som bakeren

(Hajnalban kel föl, mint a pékek)

Min kjæreste er en slank kvinne med sterke hofter,
jeg har alt reist med fly, der oppe fra ser også hun liten ut,
men selv som pilot ville jeg sette pris på henne.

Hun vasker sine klær selv, skummet skjelver
drømmende på hennes armer,
hun kneler som om hun skulle be, og skrubber gulvet
og ler når hun er ferdig med det,
hennes latter er som eplet hun biter i uskrelt,
og eplet ler da like høyt som hun,
og hver gang hun elter brød står hun opp like tidlig som bakerne,
som er i slekt med de velbakende ovner
og som de beskytter med lange skovler,
melstøvet legger seg på deres vakre frie
bryst og sovner der uforstyrret
lik min kjæreste i den velduftende sengen
etter å ha vasket opp og elsket mitt hjerte rent.

Min kone skal bli akkurat maken til henne
når jeg blir voksen nok
til å gifte meg lik min far.

Til norsk ved Vince Sulyok

Kultur

(Kultúra)

Blomsten så trett av å gi sin duft
til stueluft,
så lei av å pynte et bord.
Her ville den overgå den
skygge den kastet på hagens jord.
Hvorfor stirret vi ikke på den?

Men jeg så den.

Til norsk ved Paal Brekke

Natt i fattigkvarteret

(Külvárosi éj)

Lyset hever langsomt sitt garn
fra bakgårdens ødslige grop.
Vårt kjøkken blir fylt av mørket,
dypt som på bunnen av tjernet.

Stillhet - en børste rører seg,
umerkelig skifter den plass.
En pussflate river seg løs
der hvor murveggen skaller av.

Natten sukker på himmelen
i oljeflekkete filler,
sitter på kanten av byen,
trasker av sted over torget,
tenner månen for lysets skyld.

Fabrikker står som ruiner,
men inne i dem fortettes
det tunge, kompakte mørket
som et stillhetens fundament.

Knipper av månestråler
i veverienes ruter,
ligger som bleknende tråder
over de nakne vevstoler.
I natt arbeides det ikke.
Motoren står der og tier,
maskinene vever grettent
veverskens skjøreste drømmer.

Lenger borte står jernverk,
stålverk, sementstøperier,
som kirkegårdsmausoleer.
De vokttr over det dystre
oppstandelsens mysterium.

Katten på planken rører seg,
den overtroiske nattvakt
ser lyktmenn, lyssignaler.
Dynamoenes tordivler
glitrer kjølig i rommene.

Togsignalflytene.

Duggen pusler i halvmørket
i løv fra det velte tre.
Duggen som pusler og puster,
tynger veiens støvskyer ned.

På veien en politimann,
en kamerat med flyveblad,
som løper, lytter og veirer
snart lutende frem som en hund,
lyttende bak seg som katten.

Kneipens gap spyr et usunt lys,
lampen brenner halvkvalt inne
bakom vinduets brekningspøl.
En arbeidsmann sitter ensom,
verten småsover, snøftende.
Gjesten glør arrig på veggen
og gråter i strie strømmer,
lar revolusjonen leve.

De nattlige vann er stivnet
og ligger som størknet metall.
Vinden streifer langs strendene,
fri som en herreløs hund
med tørstig, dampende tunge.
Madrasser som tømmerflåter
driver på nattlige strømmer.

Pakkhuset er en strandet bark,
støperiet en jernlekter,
arbeideren ser i et syn
et rødt spebarn i digelen.

Alt er fuktig, fuktig og tungt.
Muggen tegner og kartlegger
elendighetens landskap.
Papir og filler og avfall
dekker det avslitte gresset
på de ødslige markene.
Papirflak letter og synker.

Å, du natt,
dine klamme, klisne vindpust
er som skitne lakners flagring.
Du henger fast på din himmel
som de forslitte plaggene
henger fast på en vaskesnor.
Du, de fattiges natt, bli til kull!
Brenn deg helt ut på mitt hjerte,
smelt jernet, smi jernet om til
en ambolt som ikke brister,
en hammer med lynende klang
og en seirende sverdklinge,
å, du natt!

Natten er tung, dyster og tung.
Brødre, nå vil jeg gå til ro.
Måtte utøy skåne vår kropp,
sjelen beseire vår fattigdom.

Til norsk ved Astrid Hjertenæs Andersen

Hilsen til Thomas Mann

(Thomas Mann üdvözlése)

Som barnet når det lengter etter hvile
og halvt i søvne i den trygge sengen
fremdeles trygler: Bli her og fortell –
(så natten ikke kommer altfor brått)
mens barnehjertet slår i angst og spenning
og ingen aner hva det ønsker mest,
ditt blotte nærvær eller eventyret:
Slik ber vi deg: Ta plass blant oss, fortell
det eventyret som vi aldri glemmer,
at vi er sammen her, du er til stede.
Du deler vår bekymring og vårt håp
for menneskenes slekt og morgendagen.
Du vet jo godt, en dikter lyver aldri.
Si oss det sanne bakom all forkledning,
så lyset kan forvandle våre sinn,
for vi ei ensomme i natter mørket.
Slik kan vi gjennomskue våre tanker
som Castorp gjør det gjennom fru Chauchat.
Din milde røst kan ingen larm forstyrre.
Du skiller mellom skjønnhet og gemenskap.
Ditt budskap løfter oss fra sorg til håp.
Nå har vi gravlagt vennen Kosztolányi.
Slik kreften tærte på ham blir vi alle
fortært av stats-uhyrer og vi spør,
i redsel spør vi hva vil tiden bringe,
hvem skaper de forvillede ideer.
Blir nye gifter tiltenkt våre ganer,
hvor lenge vil det finnes rom for dikt?
Men når du taler skimter vi en lysning
hvor menn kan være menn i ordets mening,
og frie kvinner kommer oss i møte.
Slik kan vi være mennesker, fremdeles.
Ta plass, begynn med eventyret nå.
Vi lytter til deg i den sene skumring.
Ditt nærvær gleder oss, vi kan betrakte
blant alle hvite menn en europeer.

(1937)

Til norsk ved Astrid Hjertenæs Andersen

Ode

(Óda)

1.

Her sitter jeg på det glitrende fjell.
Den unge sommers lette vind
svever omkring meg lik den varme duft
fra et herlig aftensmåltid.
Jeg venner mitt hjerte til stillheten her.
Det går så lett -
alt som er blitt borte, rykker nær,
mitt hode er bøyd frem, mine hender
henger ned.

Jeg ser på fjellenes manke –
hvert blad gjenspeiler
din pannes blanke lys.
På veien kommer ingen, ingen,
jeg ser vinden
kjærtegne ditt skjørt,
og under det skjøre løvet
ser jeg ditt hår falle fremover
og dine myke bryst skjelve,
og mens Szinva-bekken sakte renner forbi
ser jeg atter
den trolske latter velle frem
over dine tenners hvite stener.

2.

Å, hvor jeg elsker deg,
som både får tale
universet
og den underfundige ensomhet
dypest i hjertet.

Du som tar avskjed med meg og stille løper din vei
lik vannfall bort fra sitt eget drønn,
mens jeg blant mitt livs golde høyder, i min fjerne
nærhet vrir meg her mellom himmel og jord
og synger og roper
hvor kjær du er meg, du min søte fiende!

3.

Jeg elsker deg som barnet elsker moren,
som tause huler elsker sine dyp,
jeg elsker deg som salen elsker lyset,
som sjelen elsker flammen, som kroppen elsker hvilen.
Jeg elsker deg som de dødelige elsker
livet like til de dør.

Jeg gjemmer dine smil og dine ord
og hver bevegelse, slik jord bevarer tapte ting.
Som syren i metallet er ditt bilde
etset inn i meg
du skjønn elskede,
hvis vesen fyller hele meg.

Øyeblikkene drar støyende forbi, –
taust sitter du i mine ører.
Stjerner tennes og stjerner forgår –
din glans står evig for mitt blikk.
Smaken av deg, som stillheten i grotten,
svever kjølig i min munn.
På hånden din som griper om et vannglass
demrer dunkelt-diffust
ditt fine årenett.

4.
Å, hvilken substans er jeg vel skapt av
at ditt blotte blikk kan forme meg?
Hva for en sjel og hvilket lys
og hva slags skapning er jeg
som får vandre i intethetens tåke
i din fruktbare kropps bølgende egner?

Og lik ordet i et åpent sinn
stiger jeg ned i dets mysterier!

Dine blodsirkler dirrer uavbrutt
som rosenbusker i vinden.
De fører den evige strømmen
for at kjærligheten skal flamme på ditt kinn
og ditt skjød skal bære en velsignet frukt.
Din maves følsomme grobunn
er gjennomvevd av et utall av røtter:
fine tråder som stadig knyttes sammen og opp
for at dine saftige celler skal gro
og dine lungers brusende bladverk
skal lovprise sin egen herlighet!

Det evige stoffet myldrer lykkelig
i dine tarmers tunneler
og slagget selv lever opp igjen, rikt,
i nyrenes ivrige, hete brønner!

Bølgende bakker reiser seg i deg
og stjernebilder bever,
innsjøer vogger, fabrikker suser,
millioner av levende dyr myldrer,
insekter,
tare og tang,
grusomhet, godhet;
sol skinner, dystert nordlys demrer –
hele den ubevisste evighet er å finne
i dine substanser.

5.
Som klumper av størknet blod
faller disse ord ned
foran deg.
Tilværelsen stammer,
alene loven taler et tydelig språk.
Mine aktive organer som gjenføder
meg dag for dag, forbereder seg alt
på å forstumme.

Men inntil da roper de alle:
Du som er utvalgt blant
to tusen millioners myriader,
du, min eneste, du, min myke vogge,
min sterke grav, min levende seng, -
ta meg opp i deg!

(Hvor veldig er denne gryningens himmel!
Arméer tindrer i dens malm.
Den store glansen blander mitt øye.
Jeg synes jeg er fortapt.
Jeg hører hvordan mitt hjerte banker
og slår over hele meg.)

6.
(Ettersang)
(Jeg sitter på toget, jeg følger etter deg,
kanskje finner jeg deg atter i dag,
kanskje kjølner da mitt brennende ansikt,
kanskje kommer du helt stille til å si:

Vannet er deilig og varmt, ta et bad!
Her har du håndkleet, tørk deg med det!
Steken er klar til å stille din sult!
Der, hvor jeg ligger, der har du din seng!)

Til norsk ved Vince Sulyok

Uten håp

Sakte, ettertenktsomt

(Reménytelenül)

Til slutt er sletten trist og tom.
En ødemark av myr og sand.
Man ser seg ettertenksomt om.
Men tanken vandrer uten håp.

Slik prøver også jeg mitt blikk.
Jeg sanser uten selvbedrag
en biles blinkende musikk
som sølv på poppeltreets blad.

Jeg bor på Intethetens gren.
Mitt hjertes kropp er uten lyd.
En stjernehimmel mild og ren
betrakter dette øde hus.

Til norsk ved Astrid Hjertenæs Andersen

Fedrelandet har jeg funnet

(Íme, hát megleltem hazámat...)

Fedrelandet har jeg funnet
endelig, der navnet staves
riktig over meg, om noen
bryr seg med at jeg begraves.

Lik en gammel sparebøsse
venter jorden. Ellers trenger
ingen slik en fattig jernmynt,
krigens nød-valuta lenger.

Brorskaps jernring, inngravert med
"Jord og rettferd!" lokker ingen.
Ennå gjelder krigens lov, og
bedre gavn gir gull i ringen.

Lenge stod jeg på mitt eget.
Til en dag de lot meg vite:
de var mange, *jeg* alene.
Og alene er for lite.

Jeg tør se med bitre øyne:
alt mitt virke var forgjeves.
Jeg har levd til narr for dem. Og
døden blir vel slik det leves.

Livet gjennom har jeg prøvd å
stå i stormer oppreist. Men
narr var den som aldri møtte
lavt og ondt med ondt igjen.

Vakrere er vinters hvile
enn når sommerengen grønsker.
Ensom mann har bare andres
hjem og fred i sine ønsker.

Til norsk ved Paal Brekke

MIKLÓS RADNÓTI (1909 – 1944)

Hispania, Hispania

(Hispánia, Hispánia)

To dagers øsing; åpner jeg mitt vindu
skinner tankene i Paris,
klemte lys faller på mitt ansikt,
over bordet ligger dis.

Over tak, likevel dypt nede i dypet
gråter mot meg skitten sot,
skumring nærer min skam
mens sol og nytt flekker min fot.

O du svirrende, krig med svarte vinger,
min redsel frisk fra nabolaget
hvor ingen lenger sår og høster,
din vinhøst visner, natteplaget.

Din fugleskare uten sang, din himmel uten sol,
dine mødre uten sønner,
bare dine blodige elver flyter
Hispania, i skumhvirvlende bønner.

Men det vil komme nye hærer, stampet frem av intet,
dine ville hvirvelstormer lik,
skarer kommer fra sårede marker,
står opp av grubers dype skrik.

Frihet! Folkene roper for sin fremtid,
også i ettermiddag ble det sunget for deg.
De fattige i Paris med sine regnvåte fjes
lot din klages barske ord finne en vei.

(1937)

Til norsk ved Iver Tore Svenning

Torsdag

(Csütörtök)

I New York, på eit ynkeleg hotell,
der hengde T. seg i ei snor.
I mange år han flakka vide om,
ein fredlaus vandringsmann på denne jord.

I Praha tok M.J. sitt unge liv,
ein heimlaus i sitt eige fedreland.
R.P. har vore stum det siste år,
hans røter visna, døydde også han?

Han var poet og drog til Spania,
med blikket slørd av sorg og tåredis.
Den som er diktar og vil vere fri,
kan han vel rope under stål og is?

Kan han vel rope framfor æva vid
når alle livsens vegar brått tek slutt?
Kan den som ligg i lenker, lyst i bann,
la songen stige som ein freds-salutt?

Når lammet viser tennene og bit,
og turteldua mettar seg på blod,
når slangen vislar på ein stille veg
og vinden hylar over aude mo.

(26. mai 1939)

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

Syvende eklog

(Hetedik ecloga)

Ser du, det kveldes, med piggråd rundt oss og det ville
gjerde av eiker med brakker som svev i vår skumring.
Vårt blikk, kun sakte slipper det vårt fangenskaps ramme,
bare fornuften vet stadig at tråd fortsatt er spent.
Ser du, min kjære, fantasi kan her kun sådan bli fri,
våre martrede kroppar slik befris av lys, av drøm,
det hjem hvortil nu leiren vår svever helt skjønt befridd.
Svøpte i filler, snorkende, flyr nu fanger nakne
mot den hjemlige fjerne egn her fra Serbias høyder.
Fjerne, hjemlige drømmeegn! Finnes fortsatt et hjem?
Ikke truffet av bombene? Det hjem vi da forlot?
Og de som stønner, som ligger utstrakt, finner de hjem,
vil det da fortsatt finnes et sted hvor mitt dikt når frem?

Her i halvmørket uten tegn over tegn skrives heksameter
følt frem i linjer på linjer slik jeg selv også lever,
blind som en larve fremover kryper jeg på papir;
leirens voktere tok fra oss lyfter, bøker, vårt alt
og hit når ingen post mer frem, bare brakkens tåke.
Her blant rykter og mørkt utøy lever franskmenn, polakker,
romer, troende serber, drømmende jøder, her i fjellet.
Stykket opp i feberhete kroppar lever de hver
sitt liv, ventende kvinneord, frihet, godt nytt, skjebne,
på en styrtende demrings slutt eller på et under.

Uten seng ligger jeg, innfanget mellom ormer, loppers
angrep gjentas stadig men fluer er gått til ro.
Det er kveld og fangenskapet er en dag kortere
som livet mitt også. Leiren sover. Månen skinner
ned på landskapet, i dens lys piggråd igjen synes
og man ser gjennom vinduer væpnet vakts skygge
her seg bevege, projisert på vegg av natts lyder.

Leiren sover nu, kjæreste, våre drømmer suser;
en nyss våknende snorker høyt, men klemmes om på siden
og sovner atter, hans ansikt lyser. Kun jeg våker
med stank av halvrukt sneip i munn, istedet for med smak
av ditt hete kyss, og søvnen, trøsten, kommer ikke,
fordi uten deg jeg hverken leve kan eller dø.

(Lager Heidemann, Jugoslavia, juli 1944)

Til norsk ved Iver Tore Svenning

Forsert marsj

(Erøltetett menet)

Som en besatt: han sjangler, faller, reiser seg på ny,
 går innbitt på, med verk i kne, med føttene som bly.
 Hver gang han stuper, står han opp, som løfter vinger ham!
 Forgjeves lokker grøftens hvile. Alt han tør, er *fram*.
 Og spør du hvorfor, mumler han kan hende om et sted
 der konen venter, og en død i alderdom og fred.
 Den stakkaren må være gal, for siden lenge rår
 jo bare lukt av brann og øde over hjem og gård.
 I grus er falt hver vegg, og knekket hagens plommetrær,
 all nattens myke ømhet splintret. Angsten skriker der.
 Å, trodde jeg som han at alt mitt hjerte lukkes om,
 så verd å elske, ennå finnes, ennå roper: kom!
 at bier ennå summer bak den gamle svalgangs dør
 der plommesyltetøyet kjøles duftende som før,
 og hagen middagsdøser. Sakte gynger på hver gren
 de nakne frukter over sensomrens solgylne plen ...
 Og venter ikke Fanni, blond mot hekkens røde kratt
 i skumringen? Se, alle skygger lengter mildt mot natt.
 Kan ennå allting bli som før? Så rund er månen nu.
 Min venn, gå ikke fra meg. Rop! Jeg reiser meg som du.

(Bor, 15. september 1944)

Til norsk ved Paal Brekke

Brevkort. 4

(Razglednicák. 4.)

Han ravet, dro meg med i fallet. Plutselig
spentes kroppen hans; en streng brast.
Nakkeskudd. – Bli liggende, tenkte jeg,
din kule kommer. Det er ingen hast.
Ventende bak blomsterrødt er dødens ro.
Der spring noch auf! brølte stemmen.
Og på mitt øre stivnet søleblandet blod.

(Szentkirályszabadja, 31. oktober 1944)

Til norsk ved Paal Brekke

SÁNDOR WEÖRES (1913 — 1989)

Norske piker

(Norvég leányok)

Pikene fra Balholm.
alle pikene fra Balholm
går med spisse hetter.
Smiler gjør de alltid,
men le det gjør de aldri.

Myke tåkediser
dekker fjellene
og det grønne havet
som slynger seg mellom fjellene.
Det regner,
det regner på den grå klippen,
regner på det hvite trehuset.
Det glitrer og glimter
i pikenes hetter.

Det blåser en vind med lukt av fisk,
det drysser lett yr.
I havnen i den grå tåkedisen
vibrerer de kulørte hettene.
Pikene fra Balholm,
alle pikene fra Balholm
går tur to og to
tre og tre og arm i arm.

Deres blånende øyne
demrer smilende
på den fremmede gutten.
Han tar deres smil
med seg over havet,
med seg over havet.

Det regner,
det regner på den grå klippen,
det regner på det hvite trehuset.

Pikene fra Balholm,
alle pikene fra Balholm
går med spisse hetter.
Smiler gjør de alltid,
men le det gjør de aldri.

Til norsk ved Astrid Hjertenæs Andersen

Røyk

(Füst)

Jeg sitter og røyker på grøftekanten.
Min hele formue er tyve øre,
men den ganske jord er mitt askebeger.

Til norsk ved Vince Sulyok

I vinduets firkant

(Az ablak négyszögében)

I vinduets firkant
størkner *en stjerne*
på den mørke himmel
det matte lys gir form på et minutt
trærne strømmer mørkt
det fjerne hav synger i løvet
vinden stanger sin panne mot gardinen
utenfor ditt tillukkede minutt
river din stjerne deg bort
uendeligheten flyter skummende gjennom haven
men altet er samlet i værelset
det synker ned i hjørnene
det brer seg gjennomsiktig ut
på de røde bøyningene av lenestolen
det flyr opp uten tilløp
på vannmuggens blå slynghals
din ring på bordet
et uutslokkelig levende lys
natten dasker mot øya
tingenes bølgeslag
høres i deres egne stumme skall
størknende i vindusrammen
henger sorgen ned i dypet
du billedbok av himmelen
som lukkedes av en berøring
i urtilværelsens fulle lys
mens øynene fortsatt dveler på din perm
slik denne stjerne vandrer
i sin egen lysår-stråling
i blikkets endeløse rom.

Til norsk ved Vince Sulyok

Det skjulte land

Sydhavssang fra Nakai-øya

(A rejtett ország)

Vi stiger på en drivende trestamme; E Daj, det fjerne, venter oss
vi driver på stammen, sommerfugler med sammenslåtte vinger,
det glir sakte nedover blant alger,
ned dypere enn havet, og ingen ser det.

Under land og hav finnes det en mørk innsjø
hvis vannspeil er skarpt og urørlig,
hvis favn ingen kjenner:
E Daj, det fjerne, venter oss,
vi stiger på en drivende trestamme og dukker ned.

De gamle sier:
så lenge vi lever
henger alt hva vi ser
der i sjøens speil,
vårt ansikt vår kropp
med hodet nedad.
Lianer og palmer, rødrever og stjerner,
de henger der alle i sjøens speil.

Sommerfuglens liv er kort, den besøker dog den gamle gården,
den slår med vingene,
flagrer og surrer
så vi løper og styrter i huset.
Vi snakker ikke til den, den er jo bare en skygge.
Den banker og slår på døren, men vender så hjem.
E Daj, det fjerne, venter oss.

De gamle sier:
den mørke innsjø gjenspeiler vårt ansikt og vår kropp
og ingen kan se dens bunn:
alt som er til, er derfra,
alt som er derfra vil synke tilbake dit,
slik kretser alt etter en evig ordning.

Mannen kaster spyd og spenner bue,
kvinnen graver en grop for ilden,
alle søker fotfeste og bygger seg hytte,
slik lever vi, henger med hodet nedover i vannet
til vi stiger en dag på en drivende trestamme og dukker ned.
Ingen vet hva vi finner nede. E Daj, det fjerne, venter oss.

Til norsk ved Vince Sulyok

Tromme og dans

(Dob és tánc)

Stillhet
fred
stillhet
fred
lys
stillhetens lys
fredens stillhet
lysets fred stillhet
lysende stillhet fred
stillhet fred lys
fredens stille lys
lysets stillhet
stillhetens stillhet lysets lys fred
stillhet lys

sten i løvet
stillhetens sten
lysets stillhet på stenen
i stenen stillhet fred
stenens fred fredens sten i løvet
stillhet lysende fred
sten i løvet lys

brønnens stillhet gress
fred stillhet lenet over brønnen
brønnens fred ranke
gress ranke sten

løvets huske på brønnen
lysets pendel i brønnen
stillhetens amme
 drypp
 drypp
brønnens dråpe
dråpers klingende stillhet
stillhetens dråpe lys
brønnens skum stenens løv
lysets stillhet fred

vind vann jord
lille bekkens løp
lysets bakker
jordens bryst
brønnens armer
stenens føtter
vind med lunger av vann
stillhet med svelg av løv
lys kledd i gress
fred med stenansikt

morgen
 middag
 kveld
 natt
 daggryets bue
 middagens klippe
 skumringens bue
 nattens klippe
 stillhet
 fred
 lysets brodering

skummets veving
 vindens spinn
 røykens risting
 ildens skrift
 evige traders svette
 salt
 snelle
 likkiste
 bank
 bank
 hakkespett
 den veldige stillhets ur
 mange små stillheters pendel
 øgle på sten
 glinsende stum avgud

fred med deg
 din kjæreste holdéi seg gjemt
 i skjul av en blomstrende gren
 din elskede gjemmer seg
 bak fløyen av hver port
 orden
 høytid
 fred
 ordenens sten
 høytidens løv
 stillhetens gress
 fredens brønn
 fly fredfulle løvs stillhet
 sving lyse høytids gren
 bønnens fart
 kjedsomhetens lys
 fly stillhet høytid orden fred
 sving bønn lys høytid fred
 lys stillhet
 fred
 stillhet
 stillhet
 fred
 fred

Til norsk ved Vince Sulyok

Måne og bondegård

(Hold és tanya)

Full måne svinger glir
vind tåke skum streng suser
huset er tomt

strekken
hagtorn gjerde
øyne flammer

måne glir flamme
gress streng klinger
sky fyker

huset er tomt
dør vindu
flyr i været

skorstein farer
tåke virvler
fullmåne går rundt

huset er tomt

Til norsk ved Vince Sulyok

Fra den indre uendelighet

(A belső végtelenből)

Jeg kikker ennå ut gjennom mitt ansikt
fra dette Jegs uendelige indre:
Jeg ser en sky og stjernelys som skjelver.
Men snart blir mine øynes lys fordunklet,
og verden blir stengt ute ved min port.
Mitt Jeg har ingen jord, men bare himmel.
Der finnes ingen trolske fenomener,
og intet gjenskin, ingen bagateller,
men bare fredens virkelige glans,
en navnløs, uforanderlig substans,
en kjærlighet befridd for alt begjær.

Febrilsk har verden stanset ved min port.
Den roper: «Dåre! Egoist! Forræder!»
Vent litt, jeg har en bakerovn her inne.
Dens varme brød skal engang mette dere.

Til norsk ved Astrid Hjertenæs Andersen

Håpløshetens bok

(A reménytelenség könyve)

1

Sukk i vannet, vuggens sukk,
sukk i jorden, i blodet, iblant ben:
Ale er håpløst.

Riv ned kirke-ruinen
og en dag skal den igjen reise seg.
Det står på dens port skrevet som på helvetets:
«Gi opp alt håp.»

Ikke oppad, men nedad
bygges kirken. Helvetet.
Takstener faller, mens det stadig rives.
Den store bok innbundet i grønt
går fortapt på en markstukken benk.

Om du spør etter boken med den grønne perm:
får du rivningsplanens tegninger istedet,
store, raslende ruller.

Alt er håpløst, alt er håpløst.
Bøy deg og gå til grunne
Dette er kirkeruinens lære.

2.

Rumpetrollene, fiskeyngelen stikker frem sine hoder som levende geléer,
deres blikk sprer seg som ringer i vannet.

De brer seg og likevel er de små.
De er små og like\ el er de overalt.
Se: som på gamle barker
henger det rumpetroll, fiskeyngel, levende geléer fast på oss.

Det grønne og det blå, ser på oss,
det grønne og det blå som strømmer opp nedenfra.

Alt er håpløst,
det finnes ingen annen vei til oss, bare nedenfra.
Vi besøker oss selv nedenfra, vi benløse spøkelser.

3.

Halvmørket er vårt skum – vårt halvmørke, halvmørkets blomst,
denne blomst er full av skum og fråde,
dens urørlige kronblad fulle av skum og fråde.

Som i en drøm svømmer du i en endeløs fuktighet.
Ingen spør: hvem du er.
Man spør bare etter ditt navn,
dine papirer, ditt registreringsnummer,
i skummet, i fråden, blant kronbladene,
hvor virvelen kaster skilter omkring: hit er forbudt, dit er forbudt,
alt er forbudt og regulert i skummet og i fråden,
det er jo likegyldig hvor du spreller.

Håpløst, alt er håpløst,
som i en tynn og fuktig drøm,
da du skimter en kvinnes silketruser
og du smelter bort i strømmen av væte
mellom lårene på den drømte søster.

4.
Håpløst! Håpløst!
Merk deg det ene ord, og kast de andre.

Ønsk ikke å være fri: det er håpløst.
Ønsk ikke å være fange: det er håpløst.
Ønsk ikke å være rik : det er håpløst.
Ønsk ikke å være fattig: det er håpløst.
Ønsk ikke å leve: det er håpløst.
Ønsk ikke å dø: det er håpløst.
Det er håpløst, det er håpløst.

Fordi det motbydelige har strømmen inn til tilværelsens hjerte,
fordi redselen har brutt inn til ikke-tilværelsens hjerte:
finnes det ikke lenger fred i døden.

Gru deg for all forbedring:
du vet hva som skjuler seg bak.
Gru deg for all nytelse:
du vet hva som skjuler seg bak.
Gru deg for all lov:
du vet hva som skjuler seg bak.
Det er håpløst, alt er håpløst.

Erkjenn bare det fullstendige dunklet,
dekk deg med det fullkomne mørket,
innhyll deg i det.

Alt er håpløst! Alt er håpløst!
Merk deg det ene ord, og kast de andre.

5.
Skulle det dundre hestetramp ute i natten:
da er det hovene av ingenstedsfra og ingenstedshen.
Det finnes mange veier, mange bevegelser,
men alt er bare: ingenstedsfra, ingenstedshen.

La deg ikke lure av falske veier og falske skritt.
Nå finnes det bare falske veier og falske skritt.
Blir du dratt ut av din seng eller av ditt verksted
og slept larmende hit eller dit av dem,
skal du bare smilende gjøre et nikk med hodet: Alt er håpløst!

Eller: ti heller stille, ikke si noen ting,
som en bit sten, ikke si noen ting.

Til norsk ved Vince Sulyok

JÁNOS PILINSZKY (1921 – 1981)

Ravensbrück-lidelse

(Ravensbrücki passió)

Han trer frem av rekken
og stanser i terningstillheten;
som på et kinolerret flimrer
skikkelsen i fangedrakt.

Han er skremmende ensom,
til og med porene hans kan ses,
alt på ham er så kjempemessig,
alt på ham er så skjørt.

Og det er ikke mer. Senere
skjedde bare det
at han glemte å skrike
før han segnet i bakken.

Til norsk ved Vince Sulyok

Apokryf

(Apokrif)

1

For da skal alle bli forlatt.

En himlens stillhet kommer, evig skilt
fra tause ødemarkers ro ved verdens ende
og stumheten i tomme hundehus.
Igjenom luften flykter fugleskarer.
Da ser vi solen stige opp,
urørlig, lik et villdyr når det lytter,
og stum som selve vanviddets pupille.

Men jeg, lysvåken i landflyktighet,
kan ikke sove mer i slik en natt.
Jeg kaster meg urolig, taler ut i natten,
som om jeg var et tre med tusen blad:
Si, kjenner dere tidens gang, de bleke år
som farer over furet åkermuld?
Forgjengelighets dype spor?
Min bløte håndbak, kjenner dere den?
Og ensomhetens navn, den dumpe smerte
som stamper frem med svømmehud og hover
inn i et evig mørke?
Og natten, kulden graven?
Fangens hode, vendt mot siden,
en stivnet, nyspadd grav?
Si, kjenner dere jordens dype kval?

Nå kommer solen opp. De mørke trær
mot himlens infrarøde vrede.
Jeg bryter opp. Et menneske på veg
mot undergangen skrider lydløst,
Han eier intet, kun en skygge.
En stokk. En fangedrakt.

2

For dette lærte jeg å gå!
For disse sene, bitre skritt.

Snart blir det kveld, og nattens slam
forstener rundt meg. Under tunge øyenlokk
jeg vokter fortsatt tidens gang,
de skjøre grener, disse trær i feber,
den hete skogen, blad for blad.
Her stod det engang, paradiset.
Og halvt i søvne lytter jeg
til smertens høye trær som bruser frem.

Jeg ville hjem, jeg ville hjem til sist,
lik den fortapte sønn.
Min hårde skygge faller over tun.
En stillhet brutt. De gamle er der inne.
De kommer stavrende, nå roper de mitt navn
og gråter, tar meg i sin favn.
Et gammelt mønster tar meg opp på ny.
Jeg støtter albuen på kanten av en stjerne.

Få snakke med deg denne ene gang!
Det var jo deg jeg elsket, år for år,
gikk aldri trett av håpets lille enetale
– som også barnet gråter inn i hodeputen –
om at jeg kommer, at jeg finner deg igjen.
Din nærhet banker i min egen puls.
Men jeg er sky som skogens ville dyr.

Jeg taler ikke dine ord, ditt språk.
Det lever fugler under himlen, under brann,
som er på flukt, med sønderknuste hjerter.
Ensomme stenger, stukket ned i flamme-jord,
og ubevegelige bur som står i luer.

Jeg skjønner ikke jordens språk,
jeg taler ikke dine ord.
Mer hjemløst er vel intet ord enn mitt.

Jeg eier ingen ord.
Usigelig den tyngde
som glider gjennom luften.
Og vekten av et tårn blir tone, klang.

Du finnes ingen steder. Tom er verden.
En hagebenk, en bortglemt liggestol.
Min skygge klirrer mellom skarpe stener.
Så trett jeg er. Jeg rager opp fra jord.

3
Vårherre ser meg, her jeg står i solen.
Han ser min skygge over sten og sti.
Han ser min skygge stå her uten ånde
i lufttomt rom. Han ser, og går forbi.

Omsider blir jeg også selv forstenet,
et nett av rynker, tusen døde tegn.
Hva annet er vel skapningens ansikt
enn denne håndfull støv i lydløst regn?

Det strømmer dype furer, ikke gråt.
Den tomme graven synker som en båt.

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

Kald vind

(Hideg szél)

En ubebodd sten : min rygg
ligger i årmillioners aske
uten minner, uten meg.
Det blåser en kald vind.

Til norsk ved Vince Sulyok

Festen for det laveste punkt

(A mélypont ünnepélya)

Hvem er det som våger å lese
i stallenes blodige varme?
Hvem tør begi seg på vei
eller noe sted hen
i den flisete feltet av solnedgang,
i tider av himmelflo
og jordebbe?

Hvem er det som våger å stå
med lukkede øyne
på det laveste punkt,
der hvor
det alltid vil finnes et siste vink,
et hustak,
et vidunderlig ansikt, eller bare
en hånd, et nikk, en håndbevegelse?

Hvem kan med rolig hjerte
senke seg ned i drømmen
som skyller over barndommens sorger
og løfte havet til sitt ansikt som en håndfull vann?

Til norsk ved Astrid Hjertenæs Andersen

Fire linjer

(Négysoros)

Sovende spikre i den iskalde sanden.
Plakatenes ensomhet i regnfulle netter.
Du lot lampen brenne i korridoren.
I dag skal mitt blod utgytes.

Til norsk ved Vince Sulyok

På den tredje dag

(Harmadnapon)

Og oskegråe himlar brusar fram,
og tre i Ravensbrück ved første gry.
Og djupe røter anar lyset alt.
Ein vind blæs opp. Og verda kling på ny.

Dei kunne drepe, desse usle menn.
For Sølv. Hans hjarta stogga sine slag.
Et resurrexit tertia die:
Han sigra over døden tredje dag.

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

LÁSZLÓ NAGY (1925 — 1978)

Engelen og hundene

(Az angyal és a kutya)

En tung drøm lå trykkende på mitt bryst
og glitret med diamantens lys mot øynene:
jeg så en engel bundet oppe på kollen
i det tornfulle akasiekratt.

Engelens svelg var gjennomsiktig,
jeg kunne se sjelen gå opp og ned i det,
mens gule hunder stod omkring henne på to
og drev gjøn med henne og rev i hennes fjær.

Jeg våknet tidlig og hadde vondt i hjertet,
jeg skjønte at drømmen var virkelighet;
jeg gikk for å lete etter englefjær
og fant verden dekket av skinnende sne.

Til norsk ved Vince Sulyok

Dei elskande

(Szeretők)

Ein blome av metall, ei klokke, står
ved tinningen og tikkar giftig dogg.
På himmelkvelven sprakar stjerneskot
og natta susar som ei lauvtung grein.

Lik jorda i si tåke vrid dei seg,
men aldri kan dei bli som barn igjen.
Minutta slår dei som ein meteor
mot hav, som naglane mot Kristi kropp.

Og mannen på si beitemark av sorg,
han seier: «Høyrde du, ei stjerne fall?
Trur du vi søkk i mørke djup til sist?»
Men kvinna ventar i sin heite trå.

Om hennar hofter fløymer serken mjukt.
Og tid og død kan ikkje skade meir.
To nakne føter sov; nå vaknar dei
og lyser som eit lite morgengry.

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

Søndag kveld

(Vasárnap este)

Det er søndag kveld med tufsete trær,
himmelen kommer med tungt regn;
tørst bøyer jeg over deg i kveld,
ordene er skjønn musikk på dine lepper.
Min engel, rist ikke på hodet,
halsperlene dine kunne trille bort;
himmelen rystes, se ikke på den,
dens rullende perler er torden og lyn.
Før meg dit hvor din seng står,
elsk meg i tordenværet,
verden vil klarne opp,
og på månen vil kong David spille
deilig fiolin.

Til norsk ved Vince Sulyok

Sky med kvinnehovud

(Asszony-fejű felleg)

Vakne kulsande, drukken av lengsel,
 kjenne sin loge danse i blodet;
 også himmelen dirrar i purpur,
 ventar eit flammesirkus av sola.
 Skin, signande maisol. så blada
 klappar i fryd, og blomemunnar
 brest med salige pip på spente
 stilkar, og årringars søte pine
 stig som sevje og susande safter!
 Sjå, skaparverket i festrus!
 Lauvet lokkar lik kvinnekjærleik,
 slår ein trollring omkring mitt hjarta —
 lys, fløymande lys i virvel,
 klang av sølv frå tusen små klokker
 gjer meg yr som eit vårleg stormkast.
 Mai, gåvene dine er sanne,
 overveldande, unge, vene:
 herleg er du i all din villskap.
 Mennesket står der og stirrer andlaust.
 Mai, mai, all hungers månad,
 du har lært meg lovane dine:
 siger gir du berre den svoltne.
 Tusen år er min store tørste,
 nå ei blømande flamme-rose!
 Liv, å gi meg ein evig lengsel!
 Matt er lyset på mette strender,
 alle faner er grå og svarte,
 jamvel rosa har giftig ange.
 Det er lagnad verre enn døden.
Mi sjel dregst imot alt som lever -
 knitrande silke og kvinnelokkar,
 blomeduft og nattergal tonar,
 sveittedropar og gledestårer!
 Såleis er eg dømt til å sanke,
 ingen siger er meg til nytte.
 Likevel: dette er livet, min lagnad!
 Ungdomsgløden er borte, men ennå
 er eg ein svermar i vårens teikn.
 Starkara enn i det store lyset,
 ør av angen frå oljetreet
 skodar eg opp imot blåe rømdar:
 Over meg skya med kvinne-hovud.

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

Trulaus dag

(A hűtlenség napja)

Eg blir trulaus mot det fedreland eg drøymde,
trulaus mot mitt vemods kvinnestjerne,
trulaus mot alt vanvits veg i sommar.

På balkongen min ei jernkorg,
burde vinden setje sine gule støv-flagg,
alt er audt og tomt,
ingen dokker lenger, ingen blomar,
ingen syner som kan fengje.
Også eg forsvann,
ein trufast vaktpost,
eine, men påpasseleg til tusen.

Ingen finn meg heime i mitt hus,
verken uvenn eller venn,
men eit jegerblikk vil lett oppdage
spor av mine ørneklør på søndagsbladet,
songen på mitt bord
og tenkje-oska i den store skåla.

Det lykkelege landet fann eg opp
og skauv det frå meg att, i fantasien,
så ingen vill orkan skal plage det
på slik ein heilag dag.
Sjølv står eg her i støv og fluesurr,
i veggplakatars søte smil,
blant heilagmenn omkring ein bardisk,
med frakken slengt om eine skuldra
og glasets mellom begge hender.

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

Eld

(Túz)

Eld,
du levande,
vakre, som flagrar med stjernekrefter
og fyrer lokomotivet til døde, jagar det
inn i si svarte, tyngjande einsemnd,
eld,
du levande,
inspirasjon med røter i altet,
bløm i den blødande fuglen,
brenn han opp så han seier vår skjebne,
det er ikkje oska vi ønskjer
men ordet, hans vaktande ord,
eld,
du levande,
isen sigrar du over, med hender av sol,
ikkje tol at vi eldest, ein etter ein,
og får skjegg på vår sjel,
av nøktern, kjølig vurdering
her i vår verd av kjøp, sal og svik,
sveip oss i morgonrode,
send oss på flog mot evige forbod
inn i den raude dans over alle isfjell,
du, ungdommens konge,
eld!

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

FERENC JUHÁSZ (1928 —)

Blomar av stille

(A csönd virága)

Stilla blømer av sorga skyt bland med veldige årer
Ikkje skrik ikkje skrik ikkje riv meg til blods med ditt auga
Ikkje bind meg til smertetreet med levande tau som kan gråte
Mitt indre mitt kjøt tørkar inn og døden er lysande fluer

Nervetrådane spinn seg ut i den slimete rømda
slyngjer seg rundt små stjernefiskar blir drukne av blodet
Eg er eit grønt auga som kvervlar kring aksene av liding
Fri meg frå avgrunnen uroa fri meg frå rovdyrmaska

Kom la oss gå til skogen høyrde du hjorten syngje
Stilla er i kvart bladet lydlause tre skyt i veret
Freden er ljuve rådyr der blømer eldraude fuglar
Mitt hjarta spring ut av ditt det opnar seg blomar av stille

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

Sølv

(Ezüst)

Ein ferdamann står der i bitande kulde,
med søvnige gamle menn i ein ring.
Hans bart er ein istapp, og augnehåra
halvmåneforma, med sølv ikring.
Han står og ser på dei blanke hestar,
ser korleis snøen frå hovane fyk
som skyer av glitrande stjernetåker,
som dropar av sølv i eit fossestryk.
Hans øyra er sølv, og sølv er håret.
Hestane viftar med hale og faks.
Nasebora er mørke som fløyel.
Med dampande lender stansar dei straks.

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

Gull

(Arany)

Kvinna rører lett
ved sin tynne hårtopp. Ler
og deler ut skeier og brød
til skitne, utstrekke hender.
Ein krans av magre små halsar
bøyer seg over dampande skåler
lik roser ut over vatnet;
raude nasar badar i ange.

Og augo deira
er ti lysande klotar
i stjernetåke.
Nede i suppa
sym det ringar av gull.

Til norsk ved Åse-Marie Nesse

Et forsinket budskap

(Elkésett üzenet)

Jeg leste dine dikt på nytt, min venn,
og dvelte lenge ved hver selsom linje.
Jeg vendte dine bøkens blad i natten,
og på ditt navn falt også mine tårer.
Jeg skilte ikke lenger bukkene fra fårene,
som ved en mønstring av rekruttene om høsten.
Jeg så at dine dikt stod steilt i rekken,
til din besindighet en hær av vitner.
En besk forstand har åpnet urtids-grotten,
og det som gror er skeptisismens flora.
Med sine vinger rasler Åtsel-fuglen
om våre hjerters hemmelige rom.
Slik legen viser oss den dissekerte på Rembrandts bilde,
beskriver du vår verden, flådd og istykker-skåret.
Hvem vet hvor mange netters blodslit det har krevet
å fatte dette som du nå forklarer.
Bøyd over kroppens indre i alle regnbuens farger,
ved oljelampens stinkende lys i en kjeller,
forsker du hemmelig, leter du blek og febrilsk
etter Noe som skjuler seg i den forstummede leiren.
Her er det altså, du ville det, vi er nødt til å se det.
Hva hjelper det oss, gir det løfter om helbred?
Du la ikke skjul på vår skam og vår skyld.
Men finner du ord som kan bringe fornyelse?
Eier du ord mere rene enn duggen,
ord som kan gi oss et hjemland, eller bare forbanner de verden?

Til norsk ved Astrid Hjertenæs Andersen

På margen av mine skinndøde år

(Tetszhalott éveim margójára)

Snakker jeg kanskje for meget?
Skal taushet bli hva skjebnen vil?
Har redsel grå mitt tryllehjerte preget?
Er strupen min snart tetnet til?

Er *det* min stjerneskjebne aler
en hær av grå skjeletter?
Går taus min tro i tvilens daler?
Er dødens tegn de som mitt ansikt retter?

Til norsk ved Iver Tore Svenning

Overtroens dag, torsdag, da det er vanskeligst

(Babonák napja, csütörtök: amikor a legnehezebb)

Det er på den tredje dag det er vanskeligst, på den tredje.

Jeg står grublende på sten- og lysøya

OKTOGON.

Det er torsdag kveld.

Jeg gir meg ikke til å forbanne meg.

Jeg gråter ikke.

Det strømmende regnet er blått og grønt, gult og rødt.

Ved føttene mine renner vannstriper i oljens regnbuefarver
og regnets oppdemmede boble.

De vrirlende boble-dyrenes

vannhinne-øyne

dreier seg som de raske kameleoners

øyenlinser lik kniplete krukke av leir.

Deres hud av fløyel krøller seg, beveger seg,

skifter farve etter farve.

Regn-øglene med de røde kammer klatrer om hverandre.

Plassen er den blomstrende sten-ensomhetens

Galapagos-øy.

Jeg er alene.

Plassen roterer som et illuminert kjempehjul,

dens gondoler er drosjer, busser, trikker,

dens vinduer er forretningens glitrende glassvegger,

dens skjøger er gladiolene med sine udekkede genitalier.

Det strømmende regnet er blått og grønt, gult og rødt.

Avisselgere roper.

Blomsterselgere tier.

Stillhetens lysblomsterdyr, nattens

øyeblikk-skapninger: elektriske monstre

blir løftet av metallstillaser

over trær, hustak og skorstener.

Mitt hjerte ser sin skjebne spent opp på himmelen:

et lyskart vibrerer over meg

som en kjempemessig kulørt hjerne:

Ungarn.

Lyspunkt-landsbyene og byene er

som hjerneceller, nerveknuter,

de elektriske flodene er blå årer,

de bukter seg lysende fremover.

Ve, dere mennesker!

Det er på den tredje dag det er vanskeligst, på den tredje.

Jeg gir meg ikke til å forbanne meg.
Jeg gråter ikke.

Her og der blomstrer frem
et tak, en vegg i regnet:
lysedderkopp i lysspindelnev,
mens reklamenes mimoseblad
åpner seg, roterer, trekker seg sammen,
beveger seg med lyscelle-bevegelser
som hodet av en dypvanns-anemone
når det gynger,
famler omkring.

Hjelp meg, dere mennesker!

Under regnets krystall-bregner
som plast-urtidsdyr:
nylon-kåper og gummi-frakker,
gjennomsiktige kunststoff-sekker
rasler, knitrer, gløder.

Kvinner kledd i firfislehud,
menn kledd i slangehud.

De er sultne.
De er tørste.

De presser hverandre i trengselen
med røde, grønne og gule ansikter.

Hvem vet at jeg står her frysende?
Hvem skal jeg nå kjøpe blomster til?
Hvor er de gode vennene?
Hvem hørte mitt rop?

Jeg ser på regnet
og søker etter deg.
Jeg kaller på deg med ord som blir blå.

Kvelden tegner
med røde, grønne, gule streker
et veldig ølkrus
inn i det lysende regnet.

I gullkruset skummer gyllent øl,
gullkruset flommer av lys.
Fosforskummet renner ned
på den klamme gatesten.

Hvor går jeg hen?
Hva synger jeg?

«Fri meg, Herre, fra det onde!»

Det er på den tredje dag det er vanskeligst, på den tredje.

Man burde løpe avsted.
Man burde bli her.

Jeg slentrer uvirksom i det elektriske lyset.
Jeg kunne skrike som barnet som vil ha noe,
jeg kunne skrike, men alle ville le av meg.
Jeg kunne klatre opp på deg, elektriske åre-nett-Ungarn,
jeg kunne ligge på din neon-hjerne
for at man mellom dine gjennomlyste ribber
kunne se mitt oppsvulmede hjerte.
Som tilhører deg.

Men det er ikke tillatt. Det er ikke mulig.

Det er på den tredje dag det er vanskeligst, på den tredje.

Jeg skriker ikke,
jeg kommer ikke med forbannelser,
jeg står bare i det regnfulle regnbue-villniset
og fra min munn flammer opp bestemors ord,
«Fri meg, Herre, fra Enhjørningen, fra Fuglen med de fire bryst,
fri meg, Herre, fra Væren med skjellet, fa den Hylende blomsten,
fri meg, Herre, fra den Gjørende frosken, fra Engelen med hover,
fri meg, Herre, fri meg fra det onde!»

Men hvem mumler jeg til, hvem snakker jeg til ?
Hvem kan sangen fri fra døden?
Leende fornektet jeg Gud,
jeg slo hans lend med tornegren og løp vekk.
Jeg pustet til min ild så den ble stor som Gud :
Krypdyr brenner i den og avsondrer spytt,
fresende grønne tårer og grønne blærekast.
Og nå omflettes mitt hode
av grønne, blå, røde lys-røtter.
Lysreklamemannens lilla skjegg flyter nedover på meg,
det kveler meg, det dekker meg.

Alene du kan hjelpe meg, det vet jeg godt.
Det er på den tredje dag det er vanskeligst, på den tredje.

Hva vil jeg?
Hva har jeg villet?
Jeg har gravet meg inn i ditt hjerte
som soldaten graver seg ned i jorden
ved artilleri-ild,
mens over ham svever dødningehoder av lys,
blad av metall
og omkring ham finnes røde fontener og blod-fluer,

avgrunner av kjøtt-dryppsten og lianer med pulserende årer,
regnbye-øyenlokk og roterende blomster av øyne.

Som et foster
ligger jeg sammenhuket
i din pulserende blodige jungel:
Jeg blir vugget av ribben i bløt bevegelse,
slått av blodet som fresende styrter,
av innvollenes fete krusete skjelving,
mens jeg lytter til hvordan leveren, nyren,
lungen, fosforen arbeider, koker,
ser mine åpne øyne din indre natt
og mine følehorn rører ved din
demrende kropp.
Du er mitt verdensrom og storhav.

Jeg er alene.

Jeg er med deg.

Det strømmende regnet er blått og grønt, gult og rødt.
Fra dypet stiger lys-dyrene frem.
Og over meg svever havets hjerne,
det skinnende medusa-Ungarn
og medusa-verdensrommet: jordkulen
i melkevei-bukten.

Jeg tror
du vil kaste din bløte larve
og din tro vil bygges opp,
at du åpner dine gullmosaikk-vinger,
at du vikler dem ut av den klebrige, slimete massen
slik at deres fibre vil tørke og stivne,
deres hinner vil spenne seg ut
og du kommer pulserende frem av det blåaktige slim
mens tidens livmor stille vil lukke seg igjen.
Jeg vet at vår skjebne er felles.

Jeg står her alene.
Jeg bøyer mitt våte hode ned.

Det er på den tredje dag det er vanskeligst, på den tredje.
Det er torsdag kveld.

Jeg gir meg ikke til å forbanne meg.
Jeg gråter ikke.

Jeg begynner å gå hjemover, gjennomvåt men bestemt på å leve
i det grønne, blå, røde regnet, i sosialismens tidsalder.

Til norsk ved Vince Sulyok

FORFATTERBIOGRAFIER

ENDRE ADY (1877–1919) [utt.: ændræ adi] gjelder fremfor alle som banebryteren innen den moderne ungarske lyrikken. Han er født i en fattig adelig familie, studerte juss en stund og ble deretter journalist. Han fikk sitt livs viktigste åndelige impulser i Nagyvárad – en livlig og liberal provinsby med en særegen og fin atmosfære – og i Paris, det åndelige hovedsentrum fra de borgerlig-demokratiske idéer i datidens Europa. Han ble forelsket i den interessante og kultiverte konen (i hans dikt kalt Léda) til en velstående Nagyvárad-borger, og denne kjærligheten fikk avgjørende betydning for Adys liv. Det var også ved hennes hjelp han fikk reist til Paris og der utvidet sin horisont. Det var også der han lærte å kjenne den franske symbolismen. Baudelaires og Verlaines dikt, sammen med Nietzsches filosofi, øvet en bestemmende innflytelse på hele hans videre dikteriske utvikling. Sitt egentlige litterære gjennombrudd fikk han med samlingen *Uj versek* (Nye dikt) i 1906, som er den virkelige opptakten til den lyriske modernisme i Ungarn. Han har her (og i sine syv andre samlinger frem til første verdenskrig) klart å skape en egen symbol-, form- og språkverden. Av liberale og fremskrittssvennlige kretser ble han hyllet som tidens virkelige litterære lederskikkelse, men heftig angrepet av forargede konservative grupperinger. Hans hovedmotiver er: lidenskapelig kjærlighet, dristig erotikk, individets lengsel etter et fullverdig liv, kamp med dødsangsten, overbevisning om sitt messianistiske kall, skarp samfunnskritikk, nasjonal selvbevissthet og profetisk fedrelandskjærlighet. Han kjempet innbitt mot landets halvfeudale tilstander og tilbakeleggenhet. Ved krigsutbruddet hørte han til de meget få i europeisk åndsliv som helt og holdent tok avstand fra krigen. Han protesterte mot krigen som «menneske midt i all umenneskelighet». – Hans lyrikk er av helt avgjørende betydning for den utvikling den ungarske diktning har gjennomgått i vårt århundre.

MIHÁLY BABITS (1883–1941) [utt.: mihaj babitsj] var en av de betydeligste representanter for moderne ungarsk diktning. Han har skapt varige verdier både som lyriker, essayist, romanforfatter og oversetter. I mellomkrigstiden satte han et sterkt preg på det ungarske litteratur-livet, og det ikke bare i kraft av sin verdifulle skapervirksomhet, men også som utgiver av tidens viktigste litterære tidsskrift *Nyugat* (Vesten) og som kurator for den mest ansette litterære prisen, Baumgarten-stiftelsen. Han hadde dermed alle midler i hendene til å kunne styre og forme den litterære utvikling. Han var den fødte humanist og gjorde seg til talsmann for en slags liberal konservatisme og verdibevarende holdning. Ellers var han tilhenger av en upolitisk (ikke-politiserende) litteratur i den grad at han ofte ble beskyldt for å være en *l'art pour l'art* kunstner. I virkeligheten ga han også uttrykk for det som rørte seg i tiden, ikke minst ved å skildre «moderne» følelser som indre uro og smertelig ensomhet, men også mer konkret, som f.eks. da han hevet sin proteststemme mot krigen i et av sine mektigste dikt *Før påske* (1916), eller i sine aller siste dikt, skrevet i skyggen av fascismen og en ny krigskatastrofe. – Han var sønn av en fremtredende dommer og studerte filosofi ved Universitetet i Budapest, for deretter å virke en tid som lektor ved noen gymnasier. Han var en fremragende kjenner av verdenslitteraturen, noe også hans store verk *Den europeiske litteraturs historie* vitner om. Hans essays fyller flere digre bind. Også hans oversetter-virksomhet var betydelig: han formidlet et utall av verdenslitteraturens mesterverker, fra de greske tragedier og Dantes *Divina Commedia* til sin samtids vesteuropeiske lyrikk. I den alminnelige bevissthet er han først og fremst lyrikeren med en uovertreffelig rik verse- og formkunst, men han har skapt betydelige verker også som prosaist.

DEZSŐ KOSZTOLÁNYI (1885–1936) [utt.: dæsjø klostllanji] var ved siden av Babits den viktigste dikter innen Nyugat-kretsen. Også han var forbløffende mangesidig: han vant berømmelse både som lyriker, novellist, romanforfatter, essayist, journalist og oversetter. Han studerte et par år filologi ved Universitetet i Budapest, men gikk snart over til free lance skribentvirksomhet som følge av sine store og hurtige suksesser: i løpet av meget kort tid ble han nemlig en overmåte

yndet journalist, og også hans lyrikk ble populær: den var farverik, musikalsk og teknisk fremragende. Han var i det hele tatt en sjelden fin mester når det gjaldt dikterisk formspill og ordlek, og det var først og fremst gjennom denne språklige virtuositeten hans dikteriske skapen fikk sin virkelige respons hos publikum. Han var ellers en utpreget *homo aestheticus* og hyllet den enkeltes uhemmede rett til å utvikle sin personlighet, også uavhengig av samfunnet og uten noen moralsk forpliktelse overfor det. Han oppga denne holdningen først i sine siste leveår, i skyggen av døden, plaget av store fysiske lidelser, forårsaket av kreft. Hans lyrikk fra disse årene har en klarere, edlere karakter enn før, og også hans tidligere så utpregede kunstner-nihilisme ble avløst av en humanistisk-moralsk ansvarsfølelse. – Hans lette, elegante prosa er et verdig supplement til hans lyrikk og hadde stor betydning for hele den moderne ungarske litteratur. Enkelte av hans romaner nådde langt utover landets grenser, først og fremst *A véres költő* (Den blodige dikter); til dens første tyske utgave skrev selveste Thomas Mann et anerkjennende forord.

LAJOS KASSÁK (1887–1967) [utt.: lajásj kasjsjak] hører til de store fornyere innen ungarsk diktning: det var han som introduserte avant-garde-bestrebelsene i ungarsk kunst og litteratur, omtrent samtidig med at futurismen og ekspresjonismen meldte seg i Italia og Tyskland. Som konstruktivistisk kunstmaler har han skaffet seg et godt navn også utenfor Ungarn, men det vesentligste var likevel hans litterære virksomhet: han opptrådte som lyriker, romanforfatter og litterær organisator. Han var selvlært, og som ung mann lærte han å kjenne Vest-Europa ved å vandre til fots omkring der i flere år. Han grunnla flere tidsskrifter, og av dem spilte især *Ma* (Idag), *Tett* (Dåd) og *Munka* (Arbeid) en viktig rolle i det åndelige livet i Ungarn: det var i deres kjølvann den dikteriske og kunstneriske modernisme fikk sitt gjennombrudd. Politisk var Kassák for anarkistisk til å kunne binde seg til noe parti, men han var nok sosialist på sin egen måte. En av hans mest kjente og kjeterske oppfatninger gikk bl.a. ut på at partiet (det kommunistiske parti) skulle bare være ansvarlig for den økonomiske og politiske oppbygging av det nye samfunns form, mens kunsten og litteraturen, det åndelige liv, skulle forbli uavhengig av partiets direkte dirigering. – Som lyriker uttrykte han seg i fritt strømmende rytmer. Han har skapt en livskraftig litterær skole som imidlertid ble likvidert av stalinistene. Men hans påvirkning øker igjen sterkt fra 1960-årene. – Som prosaist skrev han flere romaner, hans betydeligste prosaverk er den selvbiografiske *Egy ember élete* (Et menneskes liv) på hele åtte bind.

LŐRINC SZABÓ (1900–1957) [utr.: lörints sabå] var en av de mest særpregede lyrikere av diktergenerasjonen etter Ady. Allerede i nittenårsalderen vakte han stor oppsikt med sine fremragende Baudelaire-gjendiktninger, senere fulgt av et utall andre oversettelser fra praktisk talt hele verdenslitteraturen, med Shakespeare, Goethe og Villon i fokus av sin interesse. I sine første egne samlinger – han debuterte i 1922 – er han under sterk påvirkning av ekspresjonismen. Han viste en skarpt artikulert, nesten anarkistisk holdning mot det bestående. Og til tross for at han selv vokste opp på landet, hvor hans far var lokomotivfører, ga han i sin lyrikk først og fremst uttrykk for de moderne storbymenneskers følelser, problemer og liv. Den opprørske holdning i hans lyrikk ble fra begynnelsen av 1930-årene mer og mer avløst av en dyp skuffelse og pessimisme. Han mistet plutselig troen på fornuft, kultur og menneskeverd, og fra nå av oppfatter han livet som meningsløst, og betrakter verden med den skuffede intellektuelles skeptisisme og kulturpessimisme. I politikk orienterer han seg på denne tid mot ytre høyre. Men da han etter annen verdenskrig nådde sin skapervirksomhets høydepunkt i sine to viktige lyriske sykluser *Tűcsökzene* (Sirissmusikk, 1947-54) og *A huszonhatodik év* (Det seksogtyvende år, 1956), ga denne fortvilelsen plass for en avklart ro og balanse, også som følge av en kompromissløst gjennomført selvanalyse av sitt liv.

GYULA ILLYÉS (1902–1983) [utt.: djola ijjesj] er en av de mest sentrale skikkelser i vår tids ungarske diktning. Han ble født i en tjenerbolig på et storgods. Han var aktiv i Rådsrepublikkens hær og måtte derfor forlate landet under den påfølgende hvite terror. Han oppholdt seg deretter seks år i Paris og fikk der viktige impulser fra de dominerende retninger i datidens modernistiske

diktning, surrealismen og ekspresjonismen. Kort etter hjemkomsten til Ungarn fikk han sitt litterære gjennombrudd med samlingen *Nehéz föld* (Den tunge jord, 1928). Han klarte allerede her å markere sin dikteriske egenart: en særpreget og moderne variant av den samme lyriske realisme som alt fra Petöfis dager har hatt dype røtter i ungarsk litteratur. Denne arven fornyet Illyés ved å smelte den sammen med det beste av det han hadde lært av den franske surrealismen. Hans stil utmerker seg ved sin klarhet, lettforståelighet, gjennomsiktighet i versebygging, ekspresjonistisk billedbruk, folkediktningens umiddelbarhet og en viss tilbøyelighet til episk bredde. Det som karakteriserer hans diktning mest, er altså den lykkelige syntese av høykultur og folkelighet. Hans verker har sine røtter i såvel den ungarske virkelighet som vårt århundres problemfylte verden. – Hans dikt er utkommet på mange språk, på norsk ble en samling av hans utvalgte dikt utgitt av Aschehoug forlag i 1974. – Illyés engasjerte seg aktivt i sitt hjemlands politiske liv og under den tyske okkupasjon ble han derfor utsatt for forfølgelser. Etter frigjøringen deltok han i det ungarske samfunns demokratisering, men trakk seg senere tilbake i protest mot Rákosi-regimets stalinistiske styre. I oktober 1956, under oppstanden, offentliggjorde han *En setning om tyranniet*, et av sine mektigste dikt. Etter novemberdagene 1956 holdt han seg taus i flere år og sendte først ut en ny diktsamling i 1961. Den innledet en rik og produktiv periode med en beundringsverdig evne til stadige fornyelser.

ATTILA JÓZSEF (1905–1937) [utt.: attila jåsjaef] regnes fremfor andre som den store forgrunnsskikkelse i vårt århundres ungarske diktning, – han sammenlignes gjerne og ofte med diktere som Majakovskij, Eluard og Brecht. Han ble født i en proletarfamilie i Budapest og vokste opp uten far i stor fattigdom: hans mor var vaskekone. Men han ga seg ikke, og skaffet seg ved nød og strev en lærerutdannelse. Stilling derimot fikk han aldri. Han har studert noen år i Wien og Paris, og mottok der mange viktige åndelige impulser. Hans interesse spenner fra surrealisme og ekspresjonisme til folkediktning, fra marxisme til Freud, og han har klart å skape en egenartet syntese av alle disse påvirkninger. Etter hjemkomsten fra Frankrike ble han medlem av det illegale kommunistiske parti og engasjerte seg aktivt i arbeiderbevegelsen, også som dikter. Han begynte ganske tidlig å skrive dikt, og sin første samling fikk han gitt ut alt som syttenåring. Den mest politiske av hans samlinger var vel hans fjerde, utgitt i 1931 og beslaglagt med det samme. Men merkelig nok var det ikke bare landets høyreorienterte regime som så med mistro på hans lyrikk, men også partikameratene, gjennomsyret av stalinistiske oppfatninger om litteraturen: han ble snart ekskludert for sine «avvikelser». Dette, sammen med sine vedvarende økonomiske-eksistensielle problemer, skuffelsene i det private og det litterære livet bidro sterkt til at hans mer eller mindre latente schizofreni etterhvert fikk overtaket; han døde ved at han i et uklart øyeblikk kastet seg foran et godstog. «József har skrivit politisk och nästan propagandistisk poesi, kärlekslyrik och djupgående självanalytiska dikter, men det slående är att dessa olika former hänger så nära ihop, de går över i varandra på ett så smidigt och rörligt sätt. . . Attila Józsefs poesi kretsar kring de krafter som styr människans liv, upplevelser av smärta, av ångest och intighet, och han konstaterar dessa fenomen med en saklig ton som ibland gör ett nästan chockerande intryck», skriver Jan Stolpe om ham i en treffende karakteristik.

MIKLÓS RADNÓTI (1909–1944) [utt.: miklås radnåti] begynte sin dikteriske løpebane i 1930 som et særpreget medlem av modernistenes gruppe. Han studerte filologi ved Universitet i Szeged og som romanist mottok han sterke impulser fra den nyere franske diktning. Han ble en ivrig tilhenger av eksperimenteringer, og hans dristige assosiasjoner og bilder vakte berettiget oppsikt i litterære kretser. Han var blant de første som satte seg opp imot fascismens truende fare. Hans dikteriske og menneskelige modningsår falt sammen med krigsårene. På grunn av sin jødiske avstamning ble han under krigen internert og beordret til militært tvangsarbeid. Høsten 1944 ble deres leir evakuert og under den forserte marsjen i retning mot Tyskland ble Radnóti skutt – i likhet med mange andre som av utmattelse ikke klarte å gå videre. Hans lik ble etter krigen funnet i en massegrav. Han skrev dikt uavbrutt i disse månedene, ja praktisk talt helt til sitt siste øyeblikk; disse dikt ble funnet i en notisbok i hans lomme. Det er slått fast at han nådde sitt dikteriske høydepunkt i nettopp disse dikt, skrevet i dødens skygge i ordets mest konkrete

betydning. De er gripende dokumenter om hans kunstneriske og moralske ansvarsbevissthet og fine menneskesinn. Et interessant moment ved dem er at mens Radnóti i 1930-årene hørte til de mest eksperimentglade dikterne, er hans siste dikt overveiende skrevet i de strengeste klassiske former (ofte i hexameter) som om dikteren har villet sette den klassiske fullkommenheten opp imot det umenneskelige barbariet. – Radnóti var også en begavet oversetter og har bl.a. gjendiktet Apollinaires og Rilkes lyrikk.

SÁNDOR WEÖRES (1913–1989) [utt.: sjandår vørosj] er en ruvende dikterisk skikkelse som skiller seg mest markant ut ved at han nærmest totalt bryter med den oppfatning at dikteren skal være direkte politisk engasjert. Han var nærmest et barn da han publiserte sine første, oppsiktsvekkende dikt, og han debuterte i 1934, enogtyve år gammel. Men allerede da viste han seg som en mester når det gjaldt dikterisk form. Det mest egenartede ved ham er vel mangesidigheten, hans stadige søken etter nye uttrykksformer og språklige uttrykksmidler, hans lydhørhet, hans fabelaktige evne til å leve seg inn i fjerne epokers eller trakters problematikk og stil. Han har et usedvanlig rikt dikterisk register som strekker seg fra folkediktning til mytologi. Han studerte filologi ved Universitetet i Pécs og skrev sin doktoravhandling om *Diktets fødsel* (A vers születése). Et av hans viktigste lyriske verk, *A reménytelenség könyve* (Håpløshetens bok) ble skrevet under de mørkeste krigsårene og er et gripende uttrykk for såvel dikterens altomfattende pessimisme som hans dype humanisme. Hans språklige formeksperimenter og hans verdensanskuelse fikk stempelet «borgerlig» på seg i den stalinistiske kulturperioden, og han mistet dermed muligheten til å publisere sine egne verker. Han livnærte seg i disse årene som oversetter, og han gjendiktet et utall av verdenslitteraturens mesterverker, fra orientalsk poesi til vårt århundres franske og engelske modernister. Først i 1956 kom det omfattende utvalget *A hallgatás tornya* (Stilhetens tårn) ut og markerte hans betydelige stilling innen moderne ungarsk lyrikk. Det ble også utgangspunktet for hans store innflytelse på de yngre diktergenerasjoner. I 1960-årene kom det ytterligere to viktige samlinger fra hans dikteriske verksted: *Tűzkút* (Ildbrønnen, 1964) og *Merülő Saturnus* (Synkende Saturnus, 1968) som befestet hans ry som en versekunstens virtuoso.

JÁNOS PILINSZKY (1921–1981) [utt.: janásj pilinski] er en fremtredende og anerkjent representant for den neokatolske diktning i Ungarn. Etter å ha studert ved Universitetet i Budapest, er han fra 1957 medarbeider av det katolske ukebladet *Uj Ember* (Nytt menneske). Han debuterte med samlingen *Trapéz és korlát* (Trapes og gelender, 1946) som med sine suggestive, autentisk moderne og «objektive» dikt vakte berettiget oppsikt. Pilinszky hører til de diktere som kvantitativt sett produserer forholdsvis lite. Hans neste samlinger kom således ikke før 1959 og 1970. Til tross for dette og den noe abstrakte katolisisme som disse samlingene representerer, var han i alle disse årene markant til stede i den litterære bevisstheden: han var en dikter man har regnet med. Dette skyldes først og fremst Pilinszkys klare humanistisk-antifascistiske holdning, med rot i alt det han hadde opplevd under verdenskrigen. Særlig ble han grepet av jødernes tragiske skjebne. Selv er han ikke jøde, men han lever seg inn i deres og andre konsentrasjonsleir-fangers situasjon i den grad at hans lyriske vitnemål virker på oss som ekte «inside»-beretninger. Han identifiserer seg med de deporterte og «gjenopplever» deres lidelser med en rystende intensitet, og stiller gjentatte ganger spørsmålet om de utenforståendes, og vår egen, skyld i at alt dette kunne skje. Han utmerker seg ellers ved en klar og treffende billedbruk, en nesten asketisk ordknapphet og en til fullkommenhet behersket språkføring; en del av disse egenskaper går selvfølgelig tapt når man forsøker å gjengi hans dikt på et fremmed språk. Hans filosofi er pessimistisk, til tross for at den står nær den kristelige eksistensialismen. Han øver en betraktelig innflytelse på våre dagers unge ungarske lyrikk.

LÁSZLÓ NAGY (1925-1978) [utt.: laslå nadj] studerte først ved Kunst og Håndverkshøyskolen i Budapest for å bli kunstmaler, gikk imidlertid noe senere over til å lese filologi. Han hører til den generasjon som har begynt sin dikteriske bane like etter verdenskrigen og fikk sitt virkelige

gjennombrudd midt i 1950-årene, altså etter Stalins død. Disse unge forfattere kom i den litterære utviklings fokus da de forsøkte å søke en utvei av det uføre litteraturen ble brakt inn i av den forfeilede kulturpolitikken. Sammen med Ferenc Juhász hører Nagy til de betydeligste unge lyrikere innen denne gruppe. Deres dikteriske opptreden brakte noe nytt inn i den ungarske litteratur, som med rette kan karakteriseres som en stille stilistisk revolusjon. På samme måte som Béla Bartók i musikken hadde skapt en ny syntese av folkløse og modernitet, forbandt også disse dikterne folkediktningens elementer med ekspresjonistiske og surrealistiske uttrykksformer. Deres syntese er et nytt og tidsmessig poetisk språk, velegnet til å artikulere tidens ofte innviklede problemer på. Juhász og Nagy skilte senere lag og fulgte sine egne veier, Nagy gikk til utforskning av eksistensens tragiske grunntrekk, men uten å miste troen på at menneskets mål er å oppnå harmoni og lykke. – Tradisjonen tro er han også virksom som oversetter; mest kjente er hans gjendiktninger fra bulgarsk.

FERENC JUHÁSZ (1928-) [utt.: færænts johas] studerte filologi og er for tiden redaktør av det litterære tidsskriftet *Új Írás* (Nytt skrift) i Budapest. Han vakte først oppsikt med en rekke episke diktverk; han fornyet denne litterære genre ved å fylle den gamle form med moderne og aktuelt innhold. Senere fremsto han som den store og dristige eksperimentatoren innen vår tids unge ungarske lyrikk. Han har en usedvanlig evne til å lage suggestive bilder. Hans språk er spekket med ord og uttrykk hentet fra diverse naturfag, først og fremst botanikk og zoologi. Dette integrerte ordforråd gjør diktene hans ikke bare særegne, men tildels også vanskelig tilgjengelige, ihvertfall for en legmann. Assosiasjonene kan dessuten ofte ta overhånd og føre til de rene ord-orgier og setningsmonstre. Ikke minst hans «lange dikt» (som til tross for sine episke lengder er utpreget lyriske stykker) kan ta apokalyptisk karakter med bredt anlagte, intensive, kosmiske visjoner. Han har klart å skape en særegen lyrisk verden med et rikt og livskraftig språk og en selvstendig formkultur. Mange av hans verker befinner seg egentlig i grenselandet mellom ulike dikteriske genrer, som oftest mellom dikt og essay. Juhász er – til tross for sin relative unge alder – av mange allerede ansett som en klassiker og sin generasjons ledende poet; på den annen side finnes det også dem som avviser hans oppsiktsvekkende eksperimentelle verker.

BIBLIOGRAFI

Et lite utvalg på vestlige språk

- B. Leffler: *Ungersk lyrik*. Sth. 1922.
 C. Pándy: *Ungersk dikt i svensk tolkning*. Sth. 1944.
 P. Sørensen: *Ungarns stemme*. Kph. 1960.
 P. Santarcangeli: *Lirka ungherese del '900*. Parma 1962.
 L. Gara: *Anthologie de la poésie hongroise du Xlle siècle à nos jours Paris 1962*.
 I. Duczynska: *The Plough and the Pen*. Lond. 1963.
 J. Grosz: *Hungarian Anthology*. Toronto 1966.
 E. Guillevic: *Mes poètes hongrois*. Budap. 1967.
 G. Thinsz: *Sex ungerska poeter*. Sth. 1968.
 S. Hermlin: *Ungarische Dichtung aus fünf Jahrhunderten*. Budap. 1970.
 G. Fritsch: *Neue ungarische Lyrik*. Salzb. 1971.
 E. Ady: *Selection of poems*. Wash. 1946.
 E. Ady: *Poems. Forest Hills*, N.Y. 1947.
 E. Ady: *Poems*. N.Y. 1969.
 E. Ady: *Poèmes*. Paris 1946.
 E. Ady: *Poèmes*. Paris 1951.
 E. Ady: *Choix de poèmes*. Paris 1967.
 E. Ady: *Blut und Gold*. Bukar. 1962.
 E. Ady: *Gedichte*. Berl. 1965.
 E. Ady: *Poesie scelle*. Genova 1957.
 E. Ady: *Poesie*. Milano 1964.
 D. Kosztolányi: *Se ci coglie la notte . . .* Putignano 1970.
 D. Kosztolányi: *Poesie*. Parma 1970.
 L. Kassák: *Hommage à Lajos Kassák*. Brux. 1963.
 G. Illyés: *Dikt i utval*. Oslo 1974.
 G. Illyés: *A tribute to Gyula Illyés*. Wash. 1968.
 G. Illyés: *Selected poems*. Lond. 1971.
 G. Illyés: *Poèmes*. Paris 1956,
 G. Illyés: *Hommage à Gyula Illyés*. Pans 1963.
 G. Illyés: *Poèmes*. Veilhes 1964. Illyés: *Choix de textes*. Paris 1966.
 G. Illyés: *Poesi*. Firenze 1967. Illyés: *Due mani*. Milano 1966.
 A. József: *Poems*. Lond. 1966.
 A. József: *Selected poems and texts*. Oxf. 1973.
 A. József: *Proletarvers og andre digte – Surrealistlyrik*. Kbh. 1968.
 A. József: *Poésies*. Genève 1945.
 A. József: *Hommage des poètes français à Attila József*. Paris 1955.
 A. József: *Avec une suite de poèmes adaptés du hongrois par Jean Rousselot. Attila József. Sa vie, son oeuvre*. Paris 1958.
 A. József: *Poèmes choisis*. Paris 1961.
 A. József: *Am Rande der Stadt*. St. Gallen 1963.
 A. József: *Gedichte*. Berl. 1960.
 A. József: *Gridiamo*. Parma 1963.
 A. József: *Poesie*. Firenze 1952.
 A. József: *Poesie*. Milano 1957. 1962.
 A. József: *Corazón puro*. La Habana 1963.
 A. József: *Poemas escogidos*. B.Aires 1963.
 M. Radnóti: *Clouded sky*. N.Y. 1972.
 M. Radnóti: *Ansichtskarten*. Berl. 1967.
 M. Radnóti: *Poesie scelle*. Firenze 1958.

- M. Radnóti: *Scritto verso la morte*. Roma 1964.
 S. Weöres: *Selected poems*. (In one vol. with F. Juhász.) Lond. 1970.
 S. Weöres: *Der von ungern*. Frankf.a.M. 1969.
 S. Weöres: *Tystnadens torn*. Sth. 1973.
 J. Pilinszky: *Grosstadt - Ikonen*. Salzb. 1971.
 L. Nagy: *Love of the scorching wind*. Lond. 1973.
 L. Nagy: *Gedichte*. Berl. 1971.
 F. Juhász: *Selected poems*. (In one vol. with S. Weöres.) Lond. 1970.
 F. Juhász: *The boy changed into a stag*. Oxf. 1970.
 F. Juhász: *Gedichte*. Frankf.a.M. 1966.

The New Hungarian Quarterly. Budap. 1 (1960) – Arion. Budap. 1 (1966) –

- A. Tezla: *An introductory bibliography to the study of Hungarian literature*. Cambr., Mass. 1964.
 J. von Farkas: *Die Entwicklung der ungarischen Literatur*. Berl. 1934.
 J. Hankiss: *Storia della letteratura ungherese*. Torino 1936.
 T. Klaniczay: *Geschichte der ungarischen Literatur*. Budap. 1962.
 J. Reményi: *Hungarian writers and literature*. N. Brunswick 1964.
 J. Hankiss: *Panorama de la littérature hongroise contemporaine*. Paris 1930.
 A. Sivirsky: *Die ungarische Literatur der Gegenwart*. Bern 1962.
 G. Gömöri: *Polish and Hungarian poetry 1945 to 1956*. Oxf. 1966.